

תקדש ELUL תשע
TIŠRI
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Mark Podwal: Židovský rok.

לשנה טובה תשפ"ד תכתבו ותחתמו

Dobry a úspěšný rok 5784

TRYZNA KEVER AVOT

Tradiční tryzna k uctění památky obětí šoa se letos uskuteční v neděli 10. září v Terezíně v 11.00. Součástí programu je koncert In memoriam Terezín–Osvětim, kterým si připomínáme 80. výročí zřízení tzv. terezínského rodinného tábora v Auschwitzu-Birkenau, a možnost návštěvy expozic Památníku Terezín. Pro mládež od 13 let je připraven program (nutná registrace). Pro účastníky programu bude připraveno občerstvení. Program: 9.30 – společný odjezd z Prahy; 11.00 tryzna u krematoria a modlitba u Ohře; 12.00 návštěva Památníku Terezín; 14.00 koncert In memoriam Terezín–Osvětim (Jizdárna); 15.30 konec programu a návrat do Prahy. Více informací: tkc@kehilaprag.cz. *žop*

LUACH 5784 – 2023/2024

Židovský diář – Luach – na rok 5784 (2023/2024) je již v prodeji. Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem vrchního rabína Karola Efraima Sidona a adresář židovských obcí a organizací v ČR a na Slovensku. Luach doprovodila ilustracemi Marcela Sidonová.

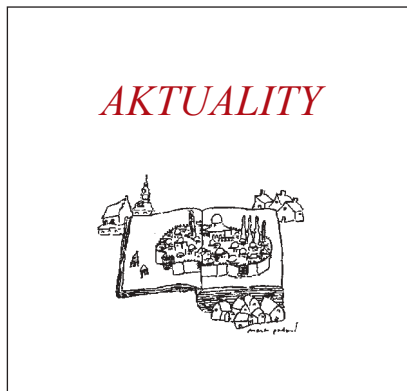
Luach 5784 můžete koupit v Maiselově 18, Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře), v redakci *Roš chodeš* a ve vrátnici Nového židovského hřbitova (Izraelská 1, Praha 3) za 90 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně účtováno poštovné (od 30 Kč).

Objednávky zasílejte do redakce *Roš chodeš* (poštou – Izraelská 1, Praha 3 či e-mailem na roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (poštou k rukám paní Aleny Kopecké, Maiselova 18, Praha 1, popř. e-mailem na alena.kopecka@fzo.cz).

Luach 5784 je též k dostání ve vybraných pražských knihkupectvích (Academia na Václavském náměstí, Kalich v Jungmannově ulici, Oliva v Husově ulici a Primus ve Věžeňské ulici) za doporučenou cenu 120 Kč. *rch*

MEDAILE TOMÁŠI HRBKOVÍ

Zlatou medaili Za zásluhy o rozvoj Univerzity Palackého obdržel z rukou Martina Procházky, rektora UP, emeritní kancléř olomoucké univerzity Tomáš Hrbek. Pamětní medaili univerzity převzal při příležitosti svých osmdesátých narozenin. Kancléřem Univerzity Palackého byl více než dvacet let, a jak sám řekl, do prostor



rektorátu se po letech na chvíli vrátil především jako host a pamětník. „Univerzitu Palackého mám spojenou se dvěma zásadními historickými obdobími. Se šedesátými lety včetně srpna 1968, kdy jsem zde studoval, a s devadesátými lety, kdy jsem mohl být účastníkem bouřlivého rozvoje univerzity. Obě období mám spojená s osobností Josefa Jařaba, mého učitele a šéfa,“ dodal při vzpomínce na intenzivní a dělnou atmosféru, a to jak na uvedené katedře, tak na rektorátě UP.

Tomáš Hrbek působil na UP jako kancléř i v následujících volebních obdobích, kdy Univerzitu Palackého vedli Lubomír Dvořák a Jana Mačáková. Na univerzitě zůstal ještě nějaký čas i poté, když pracoval ve formujícím se oddělení komunikace. Byl dlouhodobě činný v představenstvu Židovské obce Olomouc, kterou zastupoval také v Radě Federace ŽO v ČR a ve správní radě Nadačního fondu obětí holocaustu. V roce 2015 obdržel za svou činnost Cenu města Olomouce. V posledních letech se věnoval historii své rodiny, kterou zpracoval do třídílné kroniky. *tvm*

ZÁCHRANNÉ PRÁCE

Začátkem července mohly být díky dotaci 90 000 Kč z rozpočtu Městské části Praha 3 zahájeny práce související s opravou a restaurováním 36 náhrobků v rámci projektu „Záchranné práce na staticky havarijních náhrobcích na Novém židovském hřbitově“, který je součástí dlouhodobé koncepční péče o funerální architekturu v areálu hřbitova.

Na hřbitově se na ploše více než 10 ha nachází cca 27 000 náhrobků. Svou rozlohou a počtem náhrobků je největším židovským hřbitovem v ČR. V rámci letošních etap projektu byly restaurovány náhrobky v sektoru č. 008. Povalené či nakloněné náhrobky byly vztyčeny, stabilizovány a šetrně očištěny. Proběhly

nezbytné restaurátorské zásahy, injektáže, doplnění chybějících částí apod.

Protože míra a rozsah údržby a oprav náhrobků úzce souvisí s nedostatkem finančních zdrojů, je přes všechnu snahu prováděna pomalejším tempem, než by skutečný stav vyžadoval. Péče o náhrobky a jejich oprava probíhá průběžně a ŽO v Praze na ni každoročně věnuje také část vlastních prostředků. *žop*

ŽMP – PUBLIC RELATIONS

Židovské muzeum v Praze hledá do svého týmu novou posilu na pozici PR specialista/specialistka (pracovník/pracovnice pro oblast vztahů s veřejností) v public relations (Odboru rozvoje a vztahů s veřejností). Přineste k nám nové nápady a pomozte nám budovat značku ŽMP.

Co bude Vaší náplní práce: příprava a zodpovědnost za implementaci marketingové strategie ŽMP (připravujeme nové webové stránky), samostatné vedení PR kampaní a propagace aktivit a projektů muzea (např. v roce 2024 nás čeká projekt Kafka 100), tvorba obsahu pro web, sociální sítě a další média, úzká spolupráce s ostatními odděleními.

Jaká jsou naše očekávání a čeho si ceníme: vysokoškolské vzdělání (minimálně Bc.), praxe na obdobné pozici alespoň 3 roky, znalost principů PR a marketingové komunikace, český jazyk na úrovni rodilého mluvčího slovem a písmem, vynikající vyjadřovací a formulační schopnosti, schopnost aktivně komunikovat v anglickém jazyce slovem i písmem. Více na <https://www.jewishmuseum.cz/informace/o-nas/volna-mista/>.

OBSAH

Komentář k Tóře 4–5

Nabídka, která se neodmítá – rozhovor s novou ředitelkou ŽMP P. Niklovou 6–7, 9

Týden v Gruzii 8–9

Golda – film o izraelské premiérce a jomkipurové válce 10–11, 13

Smutek byl žlutý – výstava o L. Fuksovi v letohrádku Hvězda 12–13

Příběh generací – o životě a díle J. J. Singera 14–15

Ukázka z knihy Ladislava Fukse *Pan Theodor Mundstock* 16–18

Zabudnutá Štiavnica 19

Spravedliví z Volyně 20

Izrael: Zbožil Bibi Třetí chrám? 21

Výběr z českých médií 22

Kalendárium 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–27

Zprávy ze světa 28

Vážení přátelé,
 máme před sebou nový rok, začínající deseti dny návratu k Bohu. Začínají svátkem Roš hašana, hlavou roku, jenž je Dnem soudu. Bůh soudí naše skutky roku, který právě minul. Převažují-li na miskách jeho vah zásluhy, zapíše nás pro tento rok jako spravedlivé k životu, a převažují-li hříchy, je nám souzena smrt jako hříšníkům. Přesto ponechává hříšníkům příležitost napravit poměr zásluh a hříchů, protože *tešuva*, návrat k Bohu, vede k odpuštění. Příležitosti k návratu tak vrcholí desátý den svátkem nejdůležitějším, *Jom hakipurim*, Dnem smíření. Kdyby Bůh mohl konstatovat, že jsme se k němu skutečně vrátili a požádali jej za odpuštění, vstoupil by celý národ do nového roku spravedlivý. Dokonce i hříchy budou po tomto návratu posouzeny jako zásluhy, poněvadž nás k návratu přivedly.

Člověk má jako živé stvoření různé potřeby na tělesné, duševní a rozumové úrovni. Potřeba přiblížit se Bohu se ale týká jak těla, tak duše a rozumu, a často mu splývají vjedno. Rozumem se možná liší od jiných živých stvoření, ale když Onkelos překládal slova Tóry, že „Bůh vdechl člověku oduševnění životem a člověk se stal živou duší“, použil slova „duši mluvící“. Tím vyzvedl lidskou exkluzivitu právě ve schopnosti mluvit. Ve všední ranní modlitbě následuje po třech úvodních požehnáních a před třemi závěrečnými dvanáct proseb a požehnání, shrnujících vše podstatné, oč může Žid Boha prosit a co od něj může očekávat. Začíná to potřebou poznání (*daat*), jež je mu dána darem rozumu. Naplnění této potřeby je předpokladem obrácení se k Tóře, k Boží nauce, která mu ukazuje cestu návratu k Bohu, tedy cestu *tešuva*. V hebrejštině znamená to slovo také „odpověď“ na danou otázku. Bez ní, prosby o odpuštění, jsou *tešuva* a odpuštění nemyslitelné. Odpověď předpokládá otázku, vstup člověka do dialogu s Bohem. To je nejnávlastnějším smyslem řeči i v rámci dialogu člověka s člověkem, protože ten druhý uvnitř sebe nese tajemství Boží přítomnosti v sobě a mezi nimi. Tím se otevírá možnost očekávat vykoupění (*geula*) ze špatné volby svobodné vůle, uzdravení těla (*refua*) a materiální požehnání v rámci celého roku

(*parnasa*). Poté, co jsou vyčerpány potřeby jednotlivce, následují prosby o naplnění potřeb národa, respektive lidského společenství až po prosbu vyslyšení modliteb.

Mohli bychom říci, že když je možné odpovědět Bohu každého dne, proč je tomu vyhrazen jediný den v roce? Protože *tešuva* jednotlivce, jakkoli je potřebná pro celý národ, není souměřitelná s *tešuva* národa jako celku. *Jom hakipurim* je vymezen na jediný den, tak jako je Cion jedině místo ve světě, které Bůh zvolil za přibýtek své svatosti.

Modlitba Osmnácti požehnání je chápána jako náhražka obětního obřadu, při

vnesena do Nejsvětější svatyně, zatímco kozel „pro Azazela“ zůstal naživu, aby nad ním velekněz vyznal všechny myslitelné viny lidu, a pak odveden do pouště a (podle Talmudu) shozen z vysoké skály. Ponecháme-li stranou dohady, našly právě tam naše hříchy místo, které jim odpovídá. Bůh stvořil „je“ z „ničeho“, a k ničemu míří i život hříšníka. Pražský Maharal proto říká, že když hřeší, ztrácí svět pro něj realitu.

Role kohena v době existence Chrámu sloužila k překlenutí propasti mezi lidským jedincem, omezeným jak prostorem, tak časem, a Bohem, jenž je svou podstatou transcendentní příčinou každého bytí a jeho útočištěm a vnitřní vzpruhou. Protože je Božím majetkem, jako ostatně celý Izrael, můžeme kohena chápat jako Boží nástroj, a teprve z tohoto hlediska slouží i Božimu lidu. Proto je

třeba se zastavit nad dvěma okolnostmi, které jeho aktivní službu znemožňují. Účast na pohřbech je jako projev úcty k zemřelému pro každého Žida nepopíratelnou zásluhou, ale pro kohanim platí i dnes zákaz poskvnit se mrtvým s výjimkou pohřbu nejbližších členů jeho rodiny. Zákaz účasti na chrámové bohoslužbě platí i pro každého z Izraele, jenž přišel do kontaktu s mrtvým, takže se zdá logické, že pro kněží, pro které byl Chrám pracovištěm, místem jejich služby, musila platit omezení, která tomu předešla. Velekněz se v době existence Chrámu nesměl poskvnit ani na nejbližších příbuzných. S tím ale souvisí i omezení v aktivní službě, platící pro kohena s tělesnou vadou. Chrám je tak chápán jako království, v němž královi služebníci nesmějí připomínat nic, co je dotčeno smrtí, byť by to byla vada na těle. Proč právě na něm, a ne na duši nebo rozumu? Bůh, veliký, silný a strašný ve své svatosti, si z celého vesmíru svého stvoření zvolil za přibýtek svého Jména Zemi, na ní Svatou zemi, ve Svaté zemi Jeruzalém a v Jeruzalémě Chrámovou horu. Jeho pozornost směřuje k co nejkonkrétnějšímu, co nevyvymezenějšímu místu, a totéž platí tím spíše pro smrtelné tělo, svatostánek věčné duše.

Přeji vám, přátelé, dobrý rok po všech stránkách!

EFRAIM K. SIDON,
 vrchní zemský rabín

DOPIS RABÍNA K NOVÉMU ROKU 5784

němž člověk přistupuje se svým korbanem (obětí) k Bohu a nechá za sebe provést všechny následující akty obřadu. Poté, co zařizne nebo nechá někým jiným zařiznout obětní zvíře, může sledovat, jak jsou jeho krví označeny rohy oltáře, a tělo zvířete je pak na něm rozporcované pomalu grilováno tak dlouho, až z něj zbude jenom popel. K takovým obřadům se samozřejmě nepřistupovalo z jiného než osobního důvodu a z potřeby odpuštění hříchu, který ten nebo onen spáchal a pociťuje za něj vinu. Nebo je dokonce pronásledovaný pocitem viny, nesnesitelnými depresemi, jimiž strádá i jeho tělo, je si často vědom, čím se vlastně provinil. Slovo korban, tj. oběť, je stejného kořene jako *kerev*, vnitřek, nitro, takže i absolutně vzdáleného a ve světě nepřítomného Boha lze dosáhnout niterností obětního aktu. Je to akt, vyvolaný duší, diktovaný rozumem a racionálně reflektující smrt, redukcí těla na částečky prachu, z něhož povstal i obětující, akt smíření s Bohem. To je začátek procesu ještě hlubšího přiblížení ke Svátému, budíž požehnán. O svátcích, kdy už byl obětujícím Izrael jako jeden celek, vnášel velekněz do Svatině a kropil ji na závěs před Nejsvětější svatyní a na Jom kipur nad zlaté víko *aron hakodeš* uvnitř. Zvláštní role byla při obřadech Dne smíření připisána oběti dvou kozlů, z nichž jeden byl losem vybrán „pro Boha“ a jeden „pro Azazela“. Krev jednoho byla

TO JMÉNO

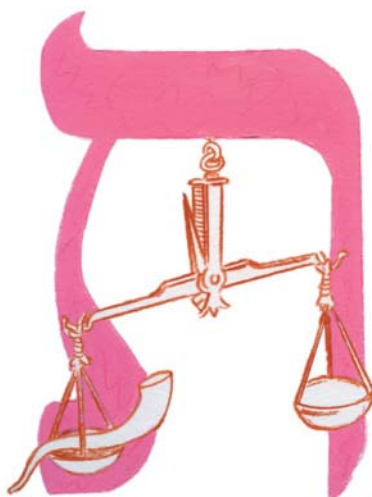
(Nicavim 5M 29,9–30,20)

Na rozdíl od češtiny, jež jemně odlišuje mezi slyšet, poslouchat a být poslušen, hebrejščina nechává na čtenáři, jak sloveso „slyšet“ pochopí v jeho nuancích z kontextu. Výjimkou je sloveso, jehož kořen a-z-n souvisí s uchem a zvažováním (mezi ušima), které by čeština musila opsat jako nastavení uší, zvažování slyšeného. I tak je důležité si uvědomit, že je ve sluchu ve srovnání se zrakem větší duchovní význam. U člověka je zrak nejdůležitější jako pramen objektivních informací o vnější podobě světa a lidí, ale naslouchání lidskému hlasu znamená slyšet nitro druhého.

Onkelův překlad, definující člověka jako „mluvící duši“, lze pokládat za jednu z nejdůležitějších součástí ústní tradice, sahající až ke zjevení na Sinaji. Na rozdíl od každé jiné živé duše dokáže jen člověk artikulovat své myšlenky, vůli a emoce, a komunikovat tak s druhými mluvícími dušemi, které ho slyší. Proroci včetně Mošeho a samého Boha tvrdými slovy kárají Jisrael za to, že sice slyší zvuk slov, ale jejich obsah slyšet nechce. Známe tento problém z vlastní zkušenosti, protože se z různých důvodů a na různý způsob můžeme k druhému dělat hluchými. Naopak můžeme každý z vlastní zkušenosti potvrdit, že slyšet druhého znamená ho vidět zevnitř.

Přesto Tóra při zjevení Božího majestátu na Sinaji uvádí, že Jisrael *viděl ty hlasy* a ze strachu před tím požádal Mošeho, aby roli slyšícího převzal za ně. V paršat Vaetchanan však lidé Mošemu říkali, že kdyby *dále slyšeli hlas Hospodina*, požel by je oheň, a o tom, že by Boží hlas viděli, se nezmiňují. Jenomže sám Bůh se k předmětu jejich vidění vrací a posílá Mošeho, aby jim řekl: „*Vy jste viděli, že jsem k vám mluvil z nebes* (2M 20,18). Klade to sice do souvislosti se zákazem *dělat si s ním* stříbrné nebo zlaté božstvo, ale když říká, že místo toho je na místě udělat „s ním“ obětní oltář ze země, *poněvadž na každém tom místě, kde nechám vzpomenout své jméno, k tobě přijdu a požehnám ti*, vkládá do úst Jisraele své Jméno. Moše to interpretuje poněkud jinak. Říká, že *slyšeli hlas těch slov, ale že kromě hlasu neviděli žádný obraz*, jako by s Bohem nebyl slučitelný žádný jiný obraz nežli obraz hlasu. Opět nemusíme chodit daleko, abychom to pochopili jako zkušenost, jež je nám bohužel tak všední, že ji ani nevnímáme.

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC



Mark Podwal: *Hebrejský měsíc tišri.*

Bůh – pravda – k nám ve své Tóře promlouvá při studiu jejího textu. K tomu patří i tradiční obraz Tóry jako černého ohně na bílém ohni, ale také myšlenka, že Tóra je nejrozvinutějším Božím jménem. I proto říká Moše Jisraeli v paršat Nicavim (5M 30,11–14): *Vždyť tento příkaz, který ti dnes přikazuji atd., není v nebesích, abys říkal, kdo nám vystoupí na nebesa a vezme jej pro nás atd. Tvoje ti velmi blízko, je ve tvých ústech a ve tvém srdci, abys je vykonával...* Vrátili se k darování Desatera na Sinaji, je rabínská tradice zajedno v tom, že nežli lid požádal Mošeho, aby napříště s Bohem mluvil jen on, mohli vidět jen první dvě přikázání, z nichž prvním se Bůh identifikoval svým Jménem: *Já jsem Hašem, tvůj Bůh, jenž tě vyvedl z Egypta, domova otroků*. Přesto nelze pominout text, jenž sice přímo nemluví o čase darování Tóry, ale vztahuje se k místu, na němž se Bůh zjevil, a na čas, kdy měl Moše za přítomnosti Aharona, jeho dvou nejstarších synů a sedmdesáti starších Jisraele přetlumočit slova Desatera jako smlouvy

vystoupit k Hospodinu. Přitom přikazuje, *at'k Hospodinu přistoupí jen Moše, oni at'nepřistupují, a lid s ním at'vůbec nevystupuje... A oni pak viděli Boha Jisraele, a pod jeho nohama jakoby safírová deska ryzostí jako samo nebe* (2M 24,1–10). Bůh tedy bral ohled na lid, pro nějž byl podobný zážitek nad jeho momentální možnosti, ani kněží a vybrané z lidu nepovažoval však za vhodné, aby přistoupili až k němu. Ti to pak také byli, kdo Boha Jisraele *viděli*, aniž by se báli, že při tom zemřou.

Výzvu *slyš, Jisraeli* je nejčastěji slyšet v páté knize Tóry z úst Mošeho. V oddíle Vaetchanan uvádí i slova, jimiž začíná vyznání víry: *Hašem je náš Bůh, Hašem je Jeden*. Přestože je Moše rabenu před svou smrtí adresuje Jisraeli, rabínská agada ji komentuje příběhem, že tak oslovili svého otce Jaakovovi synové, nežli zemřel. Aby rozptýlili jeho obavu, že by po jeho smrti mohli opustit jeho duchovní odkaz, shromáždili se kolem lože umírajícího a ujistili jej, že se budou řídit tím, co jim vštěpoval. Jejich Bohem je a zůstane Hašem, a Hašem je jeden. Smyslem zmíněné agady je tak poučení, že *slyš, Jisraeli* nesměřuje jen od učitele k žákům, ale i zpětně, jako odpověď synů otci.

Vyznání víry, které recitujeme a slyšíme každý den, když vstáváme a uléháme, uzavíráme a shrnujeme slovy „Hašem, náš Bůh, je pravda“. V šabatové ranní modlitbě je Boží jméno charakterizováno jako skála, misgav, a štít. Ve dvojici se štítem, který chrání před útokem zvenčí, je tím, co je nám niternou oporou, a tím i štítem před nepřáteli. Všechno, co je a čím jsme, nese uvnitř sebe jeho otisk. Tím spíše to platí o duši v našem nitru, již nám Bůh vdechl. Proto je toto jméno v našich ústech a v našem nitru. Lze proto jen hořce litovat, že se Hašem, toto v židovském světě běžné pojmenování Jména, jako „to jméno“ vzpírá přirozenému překladu do češtiny a jsme nuceni si při překladu vystačit s pojmy Pán nebo Hospodin, zdůrazňujícími Boží panství nade vším a nad námi, ne však Boží blízkost „s námi“. Tím, že vyznání Šma Jisrael vychází z našeho srdce, z naší duše a z našich úst i dnes, potvrzujeme, že platí i pro nás. Prakticky tím jako synové Jisraele potvrzujeme tradici, že „*náš otec Jaakov nezemřel*“, a svou účast na smlouvě, již Moše uzavřel s celým Jisraelem, přítomným, minulým a budoucím (Nicavim).

EFRAIM K. SIDON

ZVÍTĚZIT NAD SMRTÍ**Nicavim (5M 29,9–30,20)**

Stává se, že abychom se dozvěděli, o čem nějaká kniha je, musíme si všimnout nejen toho, co obsahuje, ale také toho, co v ní chybí. Vzhledem k době, v níž se odehrává, je téměř nevysvětlitelné, že v Tóře nenalezeme větší zaujetí smrtí. Starověcí Egypťané byli smrtí posedlí a snažili se nad ní zvítězit stavbou monumentálních mauzoleí – pyramid. Nejslavnější egyptský text, jenž se nám dochoval, je Kniha mrtvých.

V Tóře nic takového – přinejmenším jasně formulováno – není. Ano, Židé věřili i v *olam haba*, v příští život, a věřili i v *techijat hametim*, vzkříšení mrtvých. Nicméně v Tanachu se tyto ideje téměř nevyskytují a chybějí právě v místech, kde bychom je nejspíše čekali.

Nenalezeme je v Knize Kazatel, obáhlém nářku nad pomíjivostí – proč její autor nezmíní svět budoucí? Kniha Jób je protestem proti nespravedlnosti světa. Proč ani jeden z Jobových přátel neprohlásí: „Ty a další nevinní lidé, kteří trpí, se dočkají odměny ve světě budoucím?“ Věříme v posmrtný život. Proč se jím tedy Tóra nezabývá?

Odpověď je prostá: přílišný zájem o smrt znehodnocuje život. Proč bojovat se zlem a nespravedlností, když to právě nás čeká, až když zemřeme? Judaismus s tímto postojem zásadně nesouhlasí. Proto také praví Tóra, že nikdo až do dnes nezná místo, kde byl pohřben Mojžíš, aby se jeho hrob nestal centrem uctívání. V judaismu je dotyk s mrtvým nečistý, a čím svatější máte status, tedy jste-li kohen či velekněz, tím přísnější zákaz pro pobývání se zesnulým pro vás platí. Bůh není smrt, ale život.

Nad smrtí ale lze zvítězit, což se Mojžíš snažil před vlastní smrtí svému lidu vysvětlit. Jsou-li Židé součástí smlouvy, kterou s nimi uzavřel Hospodin, zvolí si tím cestu dobra a života a přetrvají i ve svých dědech a vnoučatech. To měl Mojžíš na mysli, když prohlásil: „Tuto přísežnou smlouvu uzavírám nejen s vámi, kdo tu dnes společně stojíte před Hospodinem, naším Bohem, ale i s těmi, kdo tu dnes s námi nejsou“ (5M 29,13–14). Poslední část věty znamená „vaše děti, které se ještě nenarodily“. Pokud obnovíme smlouvu, pokud prožijeme své životy oddání víře a životnímu způsobu našich předků, přežívají oni v nás, stejně jako my přežijeme ve svých dětech.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách září 2023 – elul 5783/tišri 5784****Staronová synagoga***V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.*

1. 9. pátek	večerní modlitba a začátek šabatu	19.29 hodin
2. 9. sobota	KITAVO 5M 26,1–29,8 hf: Iz 60,1–22 <i>perek 3 a 4</i>	<i>konec šabatu 20.36 hodin</i>
8. 9. pátek	večerní modlitba a začátek šabatu	19.14 hodin
9. 9. sobota	ŠABAT SLICHTOT NICAVIM-VAJELECH 5M 29,9–31,30 hf: Iz 61,10–63,9 <i>perek 5 a 6</i>	<i>konec šabatu 20.20 hodin</i>
15. 9. pátek	ZECHOR BRIT předvečer Roš hašana 5784	18.59 hodin
16. 9. sobota	1. den ROŠ HAŠANA 5784 mincha a maariv	9.00 hodin 19.50 hodin
17. 9. neděle	2. den ROŠ HAŠANA 5784 troubení na šofar 2. troubení <i>konec svátku 20.01 hodin</i>	9.00 hodin 11.00 hodin 13.15 hodin
18. 9. pondělí	<i>půst Gedalja</i>	<i>5.04–19.51 hodin</i>
22. 9. pátek	večerní modlitba a začátek šabatu	18.43 hodin
23. 9. sobota	ŠABAT ŠUVA HAAZINU 5M 32,1–52 hf: Oz 14,2–10; Jl 15–27	<i>konec šabatu 19.48 hodin</i>
24. 9. neděle	předvečer Jom kipur	18.39 hodin
25. 9. pondělí	JOM KIPUR MAZKIR mincha neila tekia maariv	8.00 hodin 11.30 hodin 16.50 hodin 18.30 hodin 19.35 hodin 19.38 hodin
		<i>konec půstu a svátku 19.43 hodin</i>
29. 9. pátek	předvečer Sukot	18.28 hodin
30. 9. sobota	1. den SUKOT maariv	9.00 hodin 19.20 hodin
1. 10. neděle	2. den SUKOT	9.00 hodin
		<i>konec svátku 19.30 hodin</i>

Vysoká synagoga*Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin a mincha ve 14.00 hodin.*

9. 9. sobota	1. slichot	22.00 hodin
23. 9. sobota	mincha	14.15 hodin

Jeruzalémská synagoga*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

15. 9. pátek	předvečer Roš hašana 5784	18.25 hodin
16. 9. sobota	1. den Roš hašana	8.45 hodin
17. 9. neděle	2. den Roš hašana troubení na šofar 2. troubení	8.45 hodin 11.00 hodin 13.15 hodin
24. 9. neděle	erev Jom kipur – Kol nidrej a maarivin	18.20 hodin
25. 9. pondělí	JOM KIPUR MAZKIR mincha, neila, tekia maariv	8.00 hodin 11.30 hodin 16.50 hodin 19.38 hodin
29. 9. pátek	předvečer Sukot	18.28 hodin
30. 9. sobota	1. den SUKOT maariv	8.45 hodin 19.20 hodin
1. 10. neděle	2. den SUKOT	8.45 hodin

RABINÁT ZVE**na 414. jehudit pražského rabína Jehudy ben Becalela Löwa, zvaného Maharal.**

V pondělí 4. září 2023 (18. elul 5783) v 8.30 hodin se koná šachrit ve Staronové synagoze, poté následuje návštěva Maharalova hrobu na SŽH.

NABÍDKA, KTERÁ SE NEODMÍTÁ

Rozhovor s novou ředitelkou ŽMP Pavlou Niklovou

Mgr. PAVLA NIKLOVÁ vystudovala angličtinu a češtinu na Karlově univerzitě v Praze, následně působila jako manažerka v řadě významných kulturních institucí: v Divadle Archa, v Centru pro současné umění G. Sorose a v pražském Židovském muzeu. V letech 2010–2014 byla ředitelkou Českého centra v New Yorku, v letech 2014–2023 vedla newyorskou Nadaci Knihovny Václava Havla a současně působila ve Společnosti pro historii československých Židů. Od července stojí v čele Židovského muzea v Praze, ve funkci vystřídala PhDr. Lea Pavlátu, který muzeum vedl od roku 1994. Při této příležitosti jsme ji požádali o rozhovor (předchozí, zaměřený na dění v USA, vyšel v Rch 2/2021).

V muzeu, které od července řídíte, jste už v minulosti několik let pracovala. Proč jste z něj v roce 2010 odešla?

Odešla jsem v lednu 2010, kdy jsem byla jmenovaná ředitelkou Českého centra v New Yorku. Studovala jsem anglistiku a vždycky jsem snila o tom, že budu nějakou dobu pobývat v anglicky mluvícím světě. Předtím jsem nepracovala jen v muzeu, ale také v divadle Archa a v Sorosově centru současného umění, takže v Českém centru New York, jehož posláním je propagovat českou kulturu a české umění v Americe, se mi podařilo pěkně spojit zkušenosti z předchozích míst.

Jak na tuto práci vzpomínáte?

Mám krásné vzpomínky. Myslím, že to je velké privilegium zastupovat svou zemi tímto způsobem v zahraničí a snažit se vybírat to nejlepší z kultury. Měla jsem sice větší plány, než se povedlo uskutečnit, ať už kvůli rozpočtu, nebo politice ústředí Českých center v zahraničí. Ne vždycky se jeho představy, co by se mělo prezentovat, shodovaly s mými.

V jakém smyslu?

Nemám na mysli konkrétní projekty, ale v New Yorku je specifická situace. Máme Českou národní budovu, která patří českému státu, a v ní je skutečná galerie, kde můžete výborně prezentovat výtvarné umění. A pak je tam krásný koncertní sál. Podle mého názoru by se toto centrum mělo za-

měřit na výstavní program a koncertní sérii. Jenže politika českých center je taková, že se má prezentovat úplně všechno, film, design, dokonce i ekonomie... Některá zahraniční centra, třeba rakouské nebo finské, se zaměřovaly jen na současnou hudbu a umění. A podle mého názoru se jim podařilo navázat lepší spolupráci s místními (tedy newyorskými) kulturními organizacemi než nám, protože partneři věděli, že se na program mohou spolehnout, že spolupráce bude pokračovat a nezmění se s ná-



Pavla Niklová a rabin Shlomo Furst, který v Židovském muzeu (v Maiselově synagoze) zkoušel zvuk stovky historických sofarů z muzejní sbírky. Foto Dana Cabanová.

stupem nového ředitele. Myslím, že by stálo za to zvážit, zda by v každé zemi nemělo mít České centrum zvláštní zaměření...

A co vás vedlo k tomu, že jste se rozhodla přihlásit do výběrového řízení na funkci ředitele ŽMP?

Práci v Čechách jsem aktivně nehledala, o výběrovém řízení na místo ředitele Židovského muzea jsem se dozvěděla náhodou vloni v létě. Jak léto plynulo, zjistila jsem, že se mi ta nabídka převrací v hlavě. Pak jsem se při pobytu v Praze setkala s pár lidmi, kteří mě povzbudili. Nakonec jsem tedy sepsala přihlášku a v posledním den lhůty, 9. září, jsem ji poslala.

Hrála v tom nějakou roli třeba i únava z Ameriky?

To ani ne. Ale já mám tohle muzeum strašně ráda. Pracovala jsem tu necelých šest let, a když pak přišla ta příležitost muzeum vést, věděla jsem, že se nic takového nebude opakovat, že to je jednou za život. Byla to nabídka, která se neodmítá.

Jak vypadala vaše spolupráce s židovskými institucemi a organizacemi v USA?

V podstatě od začátku mého pobytu mě pozvali, abych se stala členkou Rady Společnosti pro historii československých Židů, která byla založena roku 1961 v New Yorku, a jak se asi ví, vydala třísvazkové dějiny československých Židů a převzala tradici pořádat bohoslužby za české a slovenské oběti nacismu.

Navrhla jsem, aby společnost zahájila sérii přednášek, a od té doby, tedy od roku 2010, se tyto přednášky na různá témata konají. Loni jsme uvedli anglické vydání knihy *Židé v českých zemích. Společná cesta dějinami* editorů Kateřiny Čapkové a Hillela Kievala. Profesor Kieval patří ke kmenovým lektorům Společnosti, teď na podzim bude mít přednášku o své nové knize na téma rituální vraždy na přelomu 19. a 20. století. Podařilo se mi také zahájit spolupráci Společnosti a Nadace Knihovny Václava Havla.

Blízko České národní budovy se nachází i velkolepá komunitní kulturní instituce 92NY, kde byla po léta ředitelkou hudebních programů Hanka Gaifman, se kterou jsme ve Společnosti spolupracovali. Letos na jaře jsme spolu s Unterbergovým centrem poezie 92NY připravili čtení z nového anglického překladu Kafkových deníků. Zazněly úryvky

a pak následovala debata s překladatelem Rossem Benjaminem, kterou vedla Veronika Tuckerová.

Viděla jsem to on-line... a úryvky z deníků zněly až překvapivě vesele.

Ta Společnost je malá a za covidu jsme se báli, že zanikne, ale vysílali jsme na zoomu a získali jsme spoustu nových diváků a příznivců. Teď se řeší problém, že lidé si přejí obojí – jak účastnit se akce v New Yorku, tak možnost sledovat ji on-line.

Nesmím samozřejmě zapomenout na dvě velká židovská muzea v New Yorku. S jejich vedením jsem navázala kontakt až nedávno, když jsem se stala ředitelkou ŽMP. Mám moc ráda Židovské muzeum na Upper East Side, které se zaměřuje na výtvarné umění, ale také na komunitní život. Viděla jsem tam například krásnou výstavu obrazů Marka Chagalla, ale také expozici věnovanou Leonardu Cohenovi nebo kouzelníku Houdinimu.

Co ze zkušeností z činnosti v New Yorku lze využít v pražském muzeu?

V Americe jsem se naučila jedné věci – vážit si osobních kontaktů. Snažím se vaz-

by udržovat a věřím, že s některými lidmi budeme moci spolupracovat. V Americe stále platí, že i při náhodném setkání lze něco zajímavého domluvit. Musíte mít připravenou „elevator speech“, tedy něco nabídnout během doby, než vyjedete společně výtahem, a na základě letmého kontaktu pak pracovat.

Během svých minulých prací v kulturních institucích jsem se věnovala i fundraisingu, což je v Americe docela běžné. Jakmile máte na starosti nějakou organizaci, spadá do toho automaticky i povinnost získávat prostředky. Naprostá většina kulturních institucí nejsou příspěvkové organizace, stát ani města je nepodporují, musejí počítat s nějakým strategickým vývojem. V USA je ovšem velmi rozvinuté soukromé dárcovství.

Od každého nového ředitele se očekává, že vedle zajištění běžného provozu přijde i s něčím novým.

Koncepce muzea byla součástí přihlášky, kterou jsem předkládala správní radě při výběrovém řízení. Představuji si, že muzeum bude vždycky vycházet z komunity a ze svých bohatých sbírek, ale zároveň se bude snažit propojovat s dalšími pražskými, českými, středoevropskými či světovými institucemi. Bude se snažit navazovat partnerství a účastnit se mezinárodních projektů. Myslím, že budoucí muzeum nebude vypadat jako kamenná instituce, ve které jsou představovány trvalé expozice, ale spíš jako instituce, která je schopná reagovat na změny ve společnosti a být prostorem pro diskusi.

Už jste s realizací této představy začala?

Rádi bychom s kolegy více sdělovali, co se v muzeu děje – proto také hledáme člověka na propagaci. Máme pocit, že se tu děje spousta věcí, o kterých se moc neví: v archivu, v knihovně, ve sbírkovém oddělení, a tak hledáme někoho, kdo by tohle všechno uměl zpracovat a nějakým způsobem to sděloval veřejnosti. Třeba prostřednictvím sociálních sítí, newsletteru, který by se měl trochu změnit, a webu.

Webové stránky muzea bychom chtěli předělat a využít je k tomu, abychom zůstali v kontaktu s lidmi, kteří k nám přijdou. Představuji si, že většina lidí by si koupila lístky on-line, mohli, ale nemuseli by si je tisknout. Kdyby se nám podařilo vpravit do stálých expozic QR kódy, mohli by si je návštěvníci stahovat, a pokud by neměli sílu číst všechny informace při prohlídce, přečetli by si je v klidu později.

Uvažujete i o personálních změnách?

S vedoucí odboru sbírek a vedoucí kurátorkou sbírek Michaelou Sidenberg, které si velmi vážím, jsme se domluvily, že bude od září mou zástupkyní. Je to přirozený vývoj, je to ten nejpovolnější člověk a jsem moc ráda, že ke své stávající agendě přibere i tuto administrativní funkci. Současně bych chtěla moc poděkovat dosavadní zástupkyni ředitele Zuzaně Pavlovské za její práci a podporu vedení muzea. Jako vedoucí Odboru kultury a vzdělávání v ŽMP se chce primárně a stoprocentně věnovat vzdělávání, jehož důležitou část tvoří semináře věnované tématům antisemitismu a šoa.

Má v současné době muzeum nějaký závažný problém, který je třeba urychleně řešit?

Jeden kostlivec, který vypadl ze skříně, je depozitář textilu v synagoze v Golčově Jeníkově, což je velký problém celé židovské komunity. Budova je delší dobu v nevyhovujícím stavu. Před pandemií už mělo muzeum investora, který ale před podpisem smlouvy na stavbu nového depozitáře vycouval. Pak vypukl covid. V budově, která je jinak krásná, je vlhkost, konstrukce z devadesátých let, na nichž opony visí, ztrácejí funkčnost. Začínáme zkoumat možnosti, jak situaci řešit.

ŽMP má velký depozitář s mnoha zajímavými obrazy, textiliemi a dalšími objekty, ne všechny lze zpřístupnit. Uvažujete v této souvislosti o spolupráci s dalšími kulturními institucemi nebo o tom, že by se stálé výstavy obměňovaly?

V minulosti ŽMP spolupracovalo s Muzeem hl. města Prahy nebo s Pražským hradem a žádné spolupráci ani s pražskými, ani s mimopražskými galeriemi a muzei se nebráníme. V současnosti hledáme partnery, instituci, v níž bychom představili obrazy Cleeva Graye, amerického abstraktního expresionisty, jehož rodinná nadace nám darovala šest pláten, která namaloval po návštěvě Starého židovského hřbitova. Ale není to úplně jednoduché: Instituce mají dluh z covidu, mají naplánované svoje akce, uvidíme, jak to půjde.

Obměny stálých expozic jsou šilně složitě, jsou to velice nákladné záležitosti a není jednoduché do nich zasahovat. Když připravíte nějakou takzvaně stálou expozici, tak je opravdu na nějakých deset – patnáct – dvacet let. Ale v roce 2026 bude muzeum slavít 120 let své existence, a do té doby bychom chtěli obměnit výsta-

vu dětských kreseb v Pinkasově synagoze a vydat publikaci, pro kterou hledáme nějaké velké zahraniční nakladatelství. A pak budeme muset vymyslet něco pro Klausovu synagogu...

Jaký bude osud svého času velice činnorodé Galerie Roberta Guttmanna?

Mám dobrou zprávu, že určitě plánujeme její znovuootevření pro krátkodobé výstavy. Doufám, že ten prostor ještě trochu zvětšíme, že ji propojíme se sousedním referenčním centrem, které už není potřeba. Tuto zadní místnost bychom rádi využívali jako třídu pro přednášky, semináře a workshopy.

Chystáte nějaké změny i v rámci kulturních akcí?

Ano, chystáme se více využívat Maiselovu synagogu, přesunout pořady ze 3. patra v Maiselově ulici, kde mi prostory připadají spíše jako třídy než kulturní prostředí. Nebo je pořádat, jak jsem zmínila, v Galerii Roberta Guttmanna.

Hlavní je, že bychom si s kolegy přáli, aby nás Pražané a Češi opakovaně a pravidelně navštěvovali. Spoléhala bych tedy především na zajímavé debaty, přednášky, koncerty v Maiselově synagoze a v galerii.

Plánujete spolupráci s dalšími židovskými institucemi v Praze? S židovskou obcí, s Federací židovských obcí, popřípadě s Památkem ticha v Bubnech?

Nějakým způsobem asi ano. Zatím jsme se domluvili s pražskou obcí, že budeme sdílet informace o kulturních pořadech, abychom se nepřekrývali. Na obci je ovšem řada akcí jen pro členy, zatímco všechny naše jsou pro veřejnost. A ráda zmíním, že Federace plánuje pořádat v prosinci chanukový ples, na kterém bychom se chtěli podílet – mohla by to být krásná společenská událost.

V našem sousedství jsou zajímavá židovská muzea: ve Vídni, v Berlíně nebo ve Varšavě. Vidíte nějaký prostor pro spolupráci?

Ve Vídni a Varšavě jsem zatím nebyla, ale před pár týdny jsem byla poprvé v berlínském Židovském muzeu. Libeskindova architektura mě uchvátila, ale umím si představit, že ne každému vyhovuje. Zaujal mě určitý rozpor, že návštěvník nemusí přesně vědět, kam jde, a myslím, že o to architektovi šlo, aby si člověk hledal své cesty. (pokračování na str. 9)

TÝDEN V GRUZII

Chrám, synagoga, kláštery a města pod Velkým Kavkazem

Když z letadla spatříte, jak kdesi hluboko pod vámi bílé černomořské vlny narážejí na nekonečně se táhnoucí pláž, jež vystupuje z lehkého oparu, když ucítíte vlhký vzduch a teplý přílnavý déšť na letišti v Kutaisi a když v dálce zpozorujete první štítý Velkého Kavkazu, hned je vám jasné, že se ocitáte v jiném prostředí a v jiné krajině, než na jakou jste coby Středoevropané zvyklí. Dokonce se může stát, že po prvních krocích na gruzínské půdě zažijete i cosi jako kulturní šok. Například hned v taxíku z letiště Davida Budovatele na autobusové nádraží v centru Kutaisi: rozesmátý řidič ostatní účastníky provozu vnímá jen jedním okem, zato plnou pozornost věnuje fotkám své rodiny na displeji, který vám vehementně cpe pod obličej. Obrázky dětí a ženy se střídají s fotkami zastřelené zvěře, což taxikář komentuje lakonicky úspěšnou gruzínskou ruštinou: „Ja ochotnik!“, načež z nítra vozu vytáhne umělohmotného panáka, do něhož vám během asi půlhodinové cesty několikrát naleje pověstnou čaču, tedy místní vodku... Ano, Gruzie již od prvních minut nastavuje návštěvníkům svou vlídnou a nečekanou tvář.

SYNAGOGA V KOLCHIDĚ

Kutaisi, kdysi centrum slavné antické Kolchidy, dnes zcela provinční město, jež je navštěvováno turisty pouze jako výchozí bod, odkud denně odjíždějí maršrutky do atraktivní horské oblasti Horní Svanetie. Každý, kdo někdy navštívil Kavkaz či jinou východně položenou zemi, ví, že při slově maršrutka je řeč o nejčastějším způsobu hromadné dopravy – minibusu různé velikosti, s řidiči povětšinou okázale zbožnými, kteří mezi telefonováním a předjížděním v nepřehledných zatáčkách a serpentínách (a že jich tu je!) stíhají registrovat každý klášter a kostel (a že jich tu je!) a u každého se pokřizovat.

V Kutaisi je kromě opery, která se právě renovuje, fontány a katedrály Bagrati k vidění též synagoga, jež alespoň mě překvapila jednak svou velikostí



Synagoga v Kutaisi byla postavena v roce 1885. Foto archiv.

a jednak tím, že je stále využívána místní komunitou. Gruzie je sice totiž zemí, kam velmi těsně už našťěstí nedosáhlo „konečné řešení“, židovská tradice zde tedy nebyla přerušena tak násilně a brutálně jako v jiných částech SSSR, komunistická asimilační politika však také udělala své, a tak většina původně gruzínských Židů a jejich potomků dnes žije v Izraeli. Nesetkáte se tu ale s onou tíživostí, na kterou jsme zvyklí při návštěvách židovských památek u nás. V synagoze sedí pán, který po jednoslovné otázce „Jewish?“, na niž odpoví-



Kostel Nejsvětější Trojice, gruzínsky Gergeti Sameba ze 14. století. Foto autor.

me podle pravdy, od každého z nás vybere po 2 gruzínských lari za vstup. Na jinou velkou synagogu zde v Gruzii posleze narazíme ještě v Tbilisi, hned vedle turecké čtvrti pod pevností Narikala. I ta je aktivní, neplatí se zde ovšem vstupné.

VLAKEM DO TBILISI

Z Kutaisi je několik možností, jak se dostat do hlavního města Tbilisi. Volíme nejdlejší a nejlevnější, tedy vlak. Starý sovětský vlak s rozhrkanými vagony, nevrlymi, přesto zvláštním způsobem ochotnými průvodčími s rychlou, nesrozumitelnou ruštinou. Vůbec gruzínská

ruština, to je velice zvláštní jev – jako by do slovanské protáhlosti a hrubosti vniklo cosi rychlého, úsečného a zašmodrchaného... Dorozumíváme se však celkem snadno. Vždyť lidé na cestách si rozumějí. A to v gruzínském vlaku, který jede přes pět hodin, platí dvojnásob. Potkáváme Američanku, Brita, Moldavana, Čechy i místní. Studentka anglistiky z Tbilisi vypráví o básníku Rustavelim – prý gruzínském Shakespearovi. I nevrly bříchatý Gruzín, který polovinu

cesty prospal s bradou pokleslou na zarostlý hrudník, se nakonec poušmál – to když jsme mu nabídli sušenku ze svých skromných zásob. Vedle něho sedí žena, Gruzínka, celá oděná v černém (mnoho postarších žen tu chodí v černém) – ta je však o poznání milejší, usmívá se téměř po celou cestu. Má typické ženské rysy Gruzínek – havraní vlasy, orlí nos a velmi tmavé oči. Za okny rychlíku se střídá step, hory, řeky, stáda krav a siluety toulavých psů polehávajících podél trati. Vystupujeme půl hodiny před Tbilisi, ve městě Mccheta, nejsvětějším místě Gru-

zie. Staré sovětské nádraží, dozrávající fíky, líně se procházející popi v sutanách, prodavači a mnoho prastarých klášterů namačkaných na sebe na několika kilometrech čtverečních – to je Mccheta.

Ještě ten večer nás však pojme Tbilisi – ukřičené i zahloubané, město silnic a dřevěných pavlačí, dvorků a domů zkroucených a jakoby se hroučících do úzkých ulic, v nichž se bezpečně vyznají jedině místní kocouři...

POD HOROU KAZBEK

Cíl a zároveň nejvyšší bod naší týdenní pouti však leží tři hodiny severně od Tbilisi, v srdci Velkého Kavkazu, pod pětitisícovou horou Kazbek, na které byl podle antických bájí přikován Prométheus. Je

jím horské městečko s dvojným názvem – starším gruzínským Stepancinda (tedy Svätý Štěpán) a tím sovětským z roku 1921 – Kazbegi, podle básníka Alexandra Kazbegi. Není jistě bez zajímavosti, že jméno hrdiny jedné z Kazbegiho novel – Koba – používal jako přezdívku nejznámější Gruzín všech dob, tedy Stalin.

Údolí, ve kterém leží město Stepancinda, jež tento starý křesťanský název nese opět od roku 2006, je sevřeno z několika stran horskými masivy, za nimiž začínají ruské oblasti Osetie a Čečna. Přímo z verandy našeho modrého domku, kde bydlíme spolu se čtveřicí veselých Rusů připutovavších až z Čeljabinsku, je nádherný výhled na kostel Nejsvětější Trojice, gruzínsky Gergeti Sameba. Na konci osmdesátých let k němu pryč Sověti postavili lanovku, aby



Zákoutí v historické části Tbilisi. Foto autor.

jeho posvátnost zničili všepřonikajícím bezbožným duchem turismu, avšak místní obyvatelé lanovku prostě zničili, a uchovali tak posvátnost místa (ačkoli dnes je možné dostat se ke kostelu i autem...). My k němu ovšem stoupáme po namáhavé hřebenové stezce, pod námi se tyčí zbytek středověké pevnosti, divoký potok si razí cestu kamením, podél stezek se popásávají koně a člověk si připadá málem jako ve ztraceném lidstva ráji.

Návrat na kutaiské letiště není lehký. Mám pocit, že jsem Gruzii spíše jen zahlédl z rychlíku (ně toho gruzínského!), než že bych ji doopravdy navštívil. Zůstalo tu mnoho k vidění, mnoho si však také odvážíme zpět do střední Evropy – fotky, vzpomínky, myšlenky i pár gruzínských slov. Tak tedy: Nachvamdis!

JOSEF KROUTVOR ml.

NABÍDKA, KTERÁ SE NEODMÍTÁ

(dokončení ze str. 7)

V porovnání s námi má toto muzeum velice chudé sbírky, takže musí být hodně kreativní, aby ten velký prostor zaplnilo.

A také mají, což se mi moc líbilo, naproti muzeu novou budovu, která se jmenuje Anoha a je určena dětem od 3 do 10 let. Stojí tam velká Noemova archa, ve které si malí hrají a stavějí svoji archu, a mezi nimi se pohybuje personál a občas jim s něčím pomůže. Děti tam chodí se školou a pak už často samy s rodiči. Na konci her se nedělají žádné testy nebo přehlídka získaných vědomostí, ale na zdi jsou napsána témata a děti k nim píšou své otázky.

ŽMP je členem Asociace evropských židovských muzeí a doufáme, že by se nám mohlo podařit při příležitosti 120 let muzea uspořádat výroční zasedání v Praze. Rádi bychom také vytvořili výstavu, která by pak putovala po středoevropském regionu. Ale to jsou zatím jen plány...

Jak si tu zvykáte? Jak vám po životě v USA připadají současné poměry v Čechách, vztahy mezi lidmi?

V zimě jsem tu s napětím sledovala prezidentské volby, pak jsem přijela koncem června a většinu času trávím v muzeu. Neodvážuji se tak hodnotit situaci v Čechách, ale v práci mám dobrý pocit, že jsem se vrátila někam, kde to už znám. Zůstalo tu pár kolegů, kteří zde pracovali po všechna ta léta, a tak mohu na něco navázat, spolupráce je výborná.

Moc víc jsem toho nestihla. Zásadní poznatek pro mě je, že tu oproti New Yorku skvěle funguje městská hromadná doprava. O něco smutnější je, že když jdu do samoobsluhy, mám pocit, že se tam po těch letech nic moc nezměnilo, ale že to, co nabízejí, je plus minus podobně drahé jako v New Yorku.

Příští rok v červnu si kulturní svět připomene sté výročí úmrtí nejslavnějšího pražského rodáka.

Na to se opravdu těšíme. V muzeu tomu říkáme *Kafka 100*, a už máme návrh loga, něco tematického by se mělo objevit na novoročence. S izraelským typografem a vizuálním umělcem Odedem Ezerem plánujeme kaffkovskou výstavu ve znovuotevřené Galerii Roberta Guttmanna a snad také něco pronikne z galerie do veřejného prostoru. Možná vypíšeme i literární soutěž pro studenty.

Dále zapůjčíme asi třicet věcí do Zápaadočeské galerie v Plzni, která plánuje velkou výstavu spojenou s dobou Franze Kafky. Od nás do galerie poputují například obrazy *Cementárna v Braníku* Bohumila Kubišty z roku 1911, *Vlastní podobizna* Friedricha Feigla, ale také knížky a periodika. A plánujeme sérii diskusí, kterým říkáme *Transatlantic Kafka*, jíž se zúčastní čeští a američtí odborníci; diskuse by však neměly být pro akademiky, ale pro širokou veřejnost. Budou na různá témata – Kafka a moc, Kafka a byrokracie, Umělecké odezvy na Kafkovo dílo... Plánujeme i hru pro děti na téma Kafka a město, při které by děti pomocí aplikace hledaly po Starém Městě Odradka. Plánujeme také spolupráci s mnichovským centrem Adalberta Stiftera, jež vede Zuzana Jürgens. Centrum na svém webu Kafka 2024 shromáždí veškeré akce, které se k výročí kdekoli na světě budou konat, a jsme rádi, že k nim budeme patřit.

To je spousta plánů a práce. Na závěr osobnější otázku: máte židovské kořeny? A co pro vás židovství znamená?

Dědeček z tátovy strany byl Žid, jmenoval se Karel Czesaný, jeho rodina pocházela z Brna (a původně ze sedmihradského Aradu), ale nepatřila k žádné synagoze či obci. Válku přežil dědeček v Londýně, kam se dostal jako funkcionář ve veslařském klubu, a zůstal tam.

Já sama jsem roku 2012 konvertovala v jednu reformní synagoze na Manhattanu. Měla jsem k tomu různé důvody a těší mě, že jsem to udělala. Mám pocit, že celý život něco hledám, a tohle byla příležitost se něco dozvědět, naučit, přijmout něco opravdu za své. Ale židovství považuju za hodně komunitní věc, a stát se v Americe členem nějaké židovské komunity není úplně jednoduché (tady mi k mé velké radosti nabídl členství pan Kanarek z brněnské obce).

Myslím, že takových rodin, z jaké pocházím, tedy ze smíšených manželství, je tady hodně. A stává se, že se pak někdo v dalších generacích rozhodne, že se chce o židovství dozvědět víc, vrátit se k němu a že míra zapojení do aktivit komunity bývá různá. Přála bych si, aby muzeum bylo právě tím místem, kam mohou všichni přicházet. Já i kolegyně doufáme, že muzeum bude prostorem, kam se budou lidé, kteří se zajímají o židovskou historii a kulturu, vracet.

ALICE MARXOVÁ

GOLDA

Filmový portrét ženy, která pomohla zachránit svoji zemi

Jom kipur, největší svátek židovského kalendáře, doprovázený pústou a celodenními modlitbami, letos připadá na 25. září. V Izraeli v ten den nejezdí doprava, obchody zůstávají zavřeny, nevysílá rozhlas ani televize a i ti, kdo se považují za sekulární Židy, obvykle zajdou do synagogy. Běžný každodenní život se zastaví.

izraelských občanů se vydaly do krytů, které jsou nedílnou součástí každého rodinného nebo činžovního domu.“

JOMKIPUROVÁ VÁLKA

V ten den propukla v pořadí už pátá arabsko-izraelská válka, později nazvaná jomkipurová. Trvala dvacet dní, do 26. října, a přestože v ní Izra-



Moše Dajan a Golda Meirová sledují televizní projev Anvara Sadata. Scéna z filmu.

Právě tak vypadal Jom kipur v Izraeli i v roce 1973 před padesáti lety, kdy Den smíření připadl na 6. října. Ale jak píše historik Martin Gilbert, „v sobotu 6. října po druhé hodině odpoledne se ve všech městech a obcích rozezněly sirény leteckého poplachu a lidé po celé zemi zapínali rozhlasové přijímače, aby si poslechli zprávy. Na Den smíření se však nevysílá. Rádia mlčela. Sirény utichly také. V půl třetí uslyšeli ti, kdo nechali přijímače zapnuté v naději, že rozhlas začne vysílat, krátké oznámení: „Houkání sirén není mylný poplach. Až se sirény ozvou znovu, každý musí odejít do krytu.“

To bylo všechno – žádné vysvětlení, co se děje, ani proč by měly sirény houkat na Den smíření. Po tomto oznámení se vysílala hudba: Beethovenova *Sonáta měsíčního svitu*. V půl čtvrté, po hodině, jež se těm, kdo ji strávili přilepení ke svým přijímačům, zdála věčností, rozhlas odvysílal druhé oznámení. Bylo také velmi krátké: „Egypt a Sýrie zaútočily. Byla vyhlášena částečná mobilizace.“

Pak se znovu rozezvuky sirény kolísavým tónem a stovky a tisíce

el nakonec zvítězil a ubránil se tentokrát dobře vycvičeným a vyzbrojeným egyptským armádám na Sinaji (600 000 vojáků, 2200 tanků, 2400 obrněných transportérů, dělostřelectvo a raketové systémy, 690 letadel, 160 vrtulníků) i syrským jednotkám na Golanských výšinách (140 000



Premiérka a její štáb sledují jedno z rozhodujících střetnutí na sinajské frontě. Scéna z filmu.

vojáků, 1350 tanků, 1300 obrněných vozidel, klasické a raketové dělostřelectvo, 320 letadel a 36 vrtulníků), jednalo se zároveň o jedno z největších ohrožení existence a budoucnosti židovského státu v jeho krátkých moderních dějinách.

Několik prvních dnů konfliktu se izraelské vojenské velení i vedení státu postupně vzpamatovávalo z překvapení, které vzhledem k doloženému selhání zpravodajských služeb pro ně útok znamenal. Teprve po dokončení opožděné mobilizace se izraelským obranným silám podařilo za cenu velkých lidských i materiálních obětí útočící egyptské a syrské jednotky zastavit a začít je z vlastního území vytlačovat. Vojenské vítězství si nakonec připsal Izrael, ale ani Egypt, a zejména jeho prezident Anvar Sadat se necítili být poraženi. Už jenom proto, že do té doby neporazitelnou izraelskou armádu se v první fázi bojů při překročení Suezského průplavu Egyptanům porazit podařilo. Jisté je jedno – útočníci i napadení utrpěli těžké ztráty.

Především vzhledem k počátečním problémům v obraně země žádala izraelská veřejnost stále důrazněji, aby byly chyby pojmenovány a byla z nich vyvozena konkrétní zodpovědnost. Šest měsíců po ukončení války pětičlenná komise v čele s předsedou Nejvyššího soudu Šimonem Agranatem zveřejnila své první závěry. Za hlavní viníky nepřipravenosti armády v počátcích války označila náčelníka generálního štábu Davida Elazara, náčelníka vojenské zpravodajské služby Elijahu Zeira a náčelníka jižního velitelství Šmuela Gonena. Doporučila odvolání, propuštění či převelení celkem šesti osob. U ministra obrany

Moše Dajana komise pochybení neshledala, Dajan však pod tíhou veřejné kritiky na svou funkci nakonec rezignoval. Legendární politička a v době jomkipurské války premiérka Státu Izrael Golda Meirová byla, stejně jako Dajan, zbavena komisi veškeré přímé

odpovědnosti za pochybení, která se v průběhu války stala. Týden před zveřejněním předběžné zprávy však přesto z premiérské funkce odstoupila

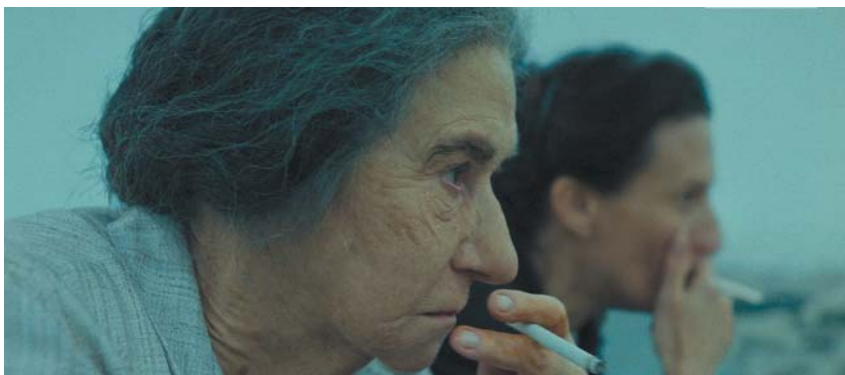
slavný anglicko-australský Peter Finch. Jednalo se o další verzi příběhu únosu letadla palestinskými teroristy a osvobození rukojmí speciální

berga (2005) je v kontextu režisérovy tvorby vysoce oceňován.

V roce 2018 si prvního izraelského premiéra Davida Ben-Guriona zahrál Simon Russell Beale, jeden z nejlepších britských divadelních herců. Film *Operace Finále* popisuje úsilí Mossadu vypátrat nacistického zločince Adolfa Eichmanna, který se v roce 1960, kdy se děj filmu odehrává, ukrýval v Argentině.

GOLDA HELEN MIRRENOVÉ

Režisér Guy Nattiv postavil svůj film z velké části na výkonu anglické herečky Helen Mirrenové, kterou čeští filmoví diváci znají především ze tří filmů, ve kterých byla obsazena do rolí anglických královen. Alžbětou I., dcerou krále Jindřicha VIII., byla v televizním filmu *Královna Alžběta* (2005); královnu Charlottu, manželku krále Jiřího III., ztvárnila v *Šílenství krále Jiřího* (1994) a do třetice si zahrála i nedávno zesnulou panovnici Alžbětu II. ve filmu *Královna* (2006), který jí vynesl Oscara. Známa anglická židovská herečka Maureen Lipmanová obsazení Helen Mirrenové (která není Židovka) do role Goldy Meirové v *Guardianu* kritizovala s tím, že židovství bývalé izraelské premiérky je „nedílnou součástí této role“. V debatě, která se vzápětí na téma „prožitě zkušenosti“ a její relevance při obsazování filmových a divadelních rolí rozvinula, většina zúčastněných zastávala názor, že jako hlavní kritérium je takový přístup do jisté míry „popřením toho, co je tvořivost, a upírá herci



Golda Meirová se svou osobní asistentkou hledí do ještě nejisté budoucnosti. Scéna z filmu.

a rezignovala i na svůj mandát v izraelském parlamentu – Knesetu.

Film, který bude brzy pod názvem *Golda – Železná lady Izraele* uveden do českých kin, začíná záběrem, v němž premiérka, kritiky občas označovaná jako kontroverzní, předstupuje s nezbytnou cigaretou v ruce před Agranatovu komisi. Snímek, který den po dni vypráví příběh jomkipurské války, a roli, již v ní Golda Meirová odehrála, začíná od konce.



Helen Mirrenová a Golda Meirová. Foto archiv.

jednotkou izraelské armády s názvem *Nálet na Entebbe*.

Ingrid Bergmanová ztělesnila v životopisném filmu *Žena jménem Golda* (1982) právě izraelskou ministerskou předsedkyni Goldu Meirovou. Krátce po dokončení snímku zemřela a za tento svůj herecký výkon získala cenu Emmy in memoriam. Šestého izraelského premiéra Menachema Begina a druhou hlavní úlohu ve filmu *Sadat* (1983) hrál Barry Morse, známý především svými divadelními rolemi.

Další Goldou Meirovou se stala v příběhu o snaze Izraele potrestat pa-



Henry Kissinger navštívil během války Izrael a přislíbil židovskému státu pomoc. Scéna z filmu.

PREMIÉŘI VE FILMU

Snímek izraelsko-amerického režiséra Guy Nattiva, natočený v koprodukcí Velké Británie a USA podle scénáře Nicholase Martina s Helen Mirrenovou v hlavní roli, není zdaleka prvním filmem, ve kterém předlohou pro hlavní nebo alespoň důležitou roli je některý z izraelských premiérů a ztělesňuje ho filmová hvězda první velikosti. Tak například Anthony Hopkins, známý především svou rolí doktora Hannibala ve filmu *Mlčení jehňátek*, si zahrál Jicchaka Rabina v televizním filmu *Vítězství v Entebbe* (1976). Režisérem byl Marvin Chomsky, židovský držitel ceny Emmy a bratranec slavného lingvisty a politického teoretika Noama Chomského. O rok později byl do role Jicchaka Rabina obsazen také

lestinské teroristy, kteří umučili a zavraždili 11 izraelských sportovců a trenérů na olympijských hrách v roce 1972, izraelská herečka Lynn Cohenová. Film *Mnichov* Stevena Spiel-

základní výzvu a právo stát se někým jiným, vtělit se do jiné lidské bytosti z jiné doby, z jiné kultury či z jiného náboženství“.

(pokračování na str. 13)

SMUTEK BYL ŽLUTÝ

V letohrádku Hvězda probíhá skvělá výstava o Ladislavu Fuksovi

Před sto lety, 24. září 1923, se narodil jeden z nejpozoruhodnějších českých prozaiků, Ladislav Fuks. Do literatury vstoupil až ve



Ladislav Fuks, 60. léta. Repro z výstavy.

svých čtyřiceti letech, roku 1963, takže jeho prvotina – román *Pan Theodor Mundstock* – slaví letos šedesátiny (připomínáme ho ukázkou na stranách 16–18). Přeludný, jazykově vybroušený a živě napsaný psychologický román o židovském úředníkovi, který se rozhodne zachovat si důstojnost tím, že se v rámci přípravy na možná nebezpečí chystá pomoci své „metody a postupu“ na transport do koncentračního tábora, získal jeho autorovi velké uznání.

Řada čtenářů se domnívala, že tvůrce takto procítěné knihy musí mít židovské kořeny; román byl přeložen do mnoha jazyků a Fuksa poté zvaly na besedy četné židovské organizace. Ladislav Fuks nebyl Žid, ale k židovské tematice se vracel opakovaně. Na začátku okupace mu bylo šestnáct, studoval na reálném gymnáziu v Truhlářské ulici, k jeho přátelům patřili židovští spolužáci, kteří postupně mizeli. . .

Na výstavě, o níž bude řeč, hovoří autor v záznamu z jedné besedy z roku 1988 o tom, co člověka nutí psát – své téma, říká, musí mít zažité, tak ho znát a tak ho být plný, že o něm prostě nemůže nepsat. On nemohl nepsat o bezmoci vůči totalitnímu zlu, o židovské tragédii a díla na toto téma (povídky *Mí černovlasí bratři*, 1964; román *Variace pro temnou strunu*, 1966; *Cesta do zaslíbené země* ze souboru *Smrt morčete*, 1969) spolu s románem *Spalovač mrtvol* (1967) patří k nejlepším, co vytvořil.

Fuks sám ovšem patřil k jiné menšině, která, ač nespádala do „konečného řešení“, byla nacistickými zákony též pronásledovaná: byl homosexuál, a tedy zrani-

telný a vůči „strážcům zákona“ bezmocný. Právě této zranitelnosti připisují literární historici i jeho pozdější rezignaci a podvolení se socialistickému režimu a jeho kulturní politice. Díky tomu měl určité výhody, ale romány z tohoto období nedosahují ani zdaleka úrovně děl psaných v šedesátých letech.

MAGICKÝ PROSTOR

Výstava nazvaná *Protisvěty Ladislava Fukse*, již uspořádal Památník národního písemnictví, se snaží složitou autorovu cestu k literatuře a v literatuře (i jeho zvláštní, až podivínské způsoby) zachytit. Prostředí renesančního letohrádku vystaveného na půdorysu šesticípé hvězdy využili její tvůrce (kurátorka Michaela Kuthanová a architekti: MCA Atelier / Pavla Melková, Tereza Melková, Miroslav Cikán, Radek Novotný) a autor grafického designu (Robert V. Novák) výsostným způsobem. Neobvyklý tvar stavby (evokující harmonii, magické tajemno i určitou divadel-



Mluvící instalace k románu *Pan Theodor Mundstock*.

nost) odpovídá náladě a kompozici Fuksových děl, s nimiž rezonuje i pojetí témat jako samostatných scén. Každé z ramen šestibokého prostoru (tvořeného výklenkem a samostatným sálem) v prvním patře je věnován jednomu tématu.

Hned na začátku vstupujeme do světa židovského, nazvaného Pod hvězdou Davidovou a uvozeného citátem z prózy *Mí černovlasí bratři*: „Smutek byl žlutý a šesticípý jako hvězda.“ Jádrem této části je právě prvotina *Pan Theodor Mundstock*. Návštěvník vstupuje přímo do textu, který vlaje na pružících textiliích obepínajících velké prosvětlené válce, připomínající oddělené, uzavřené jednotky. Slova tak nelze číst složená ve větách, ale útržkovitě, podle toho, co dovolí vlnící se látka. Z reproduktoru zní záznam rozhlasové podoby knihy v podání Lukáše Hlavici a hlas herce, ozývající se ozvěnou z různých koutů, zní stejně roztržitě, jako vypadají slova v prostoru.

Neschopnost zachytit souvislý zrakový či sluchový vjem vyvolává určitou úzkost,



Pohled do středového sálu, jemuž dominují zrcadlová plocha na zemi a vznášející se bryle.

jakou cítí i protagonista románu, který si nikdy není jistý, zda to, co prožívá, je skutečnost, či představa, realita, či zlý sen.

Podobně přízračná je prezentace díky filmovému zpracování asi nejznámějšího Fuksova díla *Spalovač mrtvol*. Zřejmě nemusíme zmiňovat, že i tento román zobrazuje atmosféru „žlutého smutku“ a že ve filmu jsou záběry, které se odehrávají v autentickém prostředí jídelny pražské židovské obce. (Finální část zahrnovala i záběry ze sovětské okupace v srpnu 1968, ale ve filmu se pak nesměly objevit. Snímek byl však stejně po dobu normalizace zakázaný.) Tvůrce výstavy ještě zdůraznili nejednoznačnost děje tím, že si se záběry „pohráli“, zrcadlově je zmnožili (opět díky zavěšeným plochám textilií) na jejich odlesky, na rub a líc scén, na záběry, promítané současně v pozitivu a negativu.

TEMNÉ STRUNY

K nejpůsobivějším patří instalace k tématu „temných strun“, řečeno s Fuksem: „V každém člověku je i jedna struna temná... a té temné struny v sobě se člověk nemá dotýkat.“ Návštěvník prochází tunelem skrze vrstvy zavěšených textilií popsaných spisovatelovým rukopisem. Otvor ve tvaru lidské siluety je na začátku největší, ke konci se stále zmenšuje. Cestou se objevují fotografie, odkazující k jednotlivým obdobím Fuksova života.

Kromě důmyslných instalací hrají velkou roli v prostoru ilustrace. Nalézáme tu



Instalace na téma *V každém člověku je i jedna struna temná...* Foto z výstavy am.

vzácné ilustrace k *Mundstockovi* od Stanislava Kolíbalu z roku 1969 či pro vydání prózy *Mýši Natálie Mooshabrové* připravené, ale nepoužité ilustrace Pavla Nešlehy z roku 1990. Expozicí provázejí kresby Pavly Melkové a její stručné texty, které vystihují podstatu instalací.

Výstava se zabývá i autorovým soukromým životem ve snaze dobrat se autobiografických rysů jeho próz. Nalezneme zde mnoho snímků (mj. spisovatelova svérázně vybaveného bytu) a artefakty z filmů natočených podle jeho děl. Ty se promítají o patro výše, v hodovní síni.

Na okraj: V souvislosti s touto expozicí návštěvníka možná napadne, že by si takto kvalitní a působivou prezentaci zasloužilo samostatně téma židovské stopy v české literatuře. O autory by nebyla nouze.

Výstava potrvá do konce října a rozhodně byste si ji neměli nechat ujít (více informací i o doprovodných programech www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz).

ALICE MARXOVÁ

GOLDA

(dokončení ze str. 11)

Nedávno dokončený film *Golda* jim dal jednoznačně za pravdu. Proměna štíhlé



Agranatova komise. Záběr z filmu.

elegantní herečky v stárnoucí a nemocnou izraelskou premiérku, zodpovědnou za obranu židovského státu a životy jeho obyvatel, je stejně neuvěřitelná, jako je výsledná podoba přesvědčivá a věrohodná. Film je v podstatě portrétem Goldy Meirové, časově zarámovaným dvaceti dny jomkipurové války s jejím nejednoznačným vývojem. Válka ostatně komorní charakter filmu nepotlačuje, je přítomná skoro výhradně v archivních fotografiích a záběrech, zvukových přenosech a obsahu dialogů. Premiérka je obklopena skoro samými muži, v rozhodující míře vojenskými veliteli vysokých hodností, a jen občas se vrací do svého skromně zařízeného bytu, kde o ni pečuje její asistentka, a jak se zdá jediná skutečně lidsky blízká osoba.

Žádná velká gesta se tu nedějí, a přesto dokáže Helen Mirrenová pod vrstvami líčidel a maskérských kreací úsporně a výrazně vyjádřit složité emoce a nálady. Příznačná je chodba, kudy se opakovaně ubírá, vždy s cigaretou v ruce, na ozařování zhoubného nádoru. A potom se vrací do kanceláří, kde je třeba přijmout další

a další rozhodnutí, jež mohou zemi zachránit, ale také mít fatální důsledky. Všichni, i ti nejvyšší, mají v tomto zadání poradni hlas. Rozhodnutí je na Goldě, a ona si je toho vědoma. Bere na sebe riziko, které je téměř neúnosné, a dokáže ho donést až do chvíle, kdy je nebezpečí zažehnáno.

Co ale zažehnáno není, je její osamělost, která se navzdory tomu, že se životy a budoucnost podařilo uhájit, jakoby ještě prohlubuje. Zůstávají s ní ti, kdo padli a zahynuli a za jejichž smrt se cítí zodpovědná. Tak to alespoň říká v jedné ze závěrečných scén, osamělá v obrovském sále, členům Agranatovy komise, kteří ji od jakýchkoli pochybení, jež se během války stala, očistili.

Díky Helen Mirrenové je i tato scéna uvěřitelná.

Na závěr ještě citát z recenze, kterou o filmu a Goldě Meirové uveřejnil 24. srpna *Forward*: „Problém s Meirovou, stejně jako s každou historickou postavou s dlouhou kariérou, je, že o jejím odkazu nepanuje shoda. Jak jasně ukazuje nová biografie velvyslankyně Debory Lipstadvové, diaspora ji vnímá jinak než Izraelci. Golda nemůže být nikdy definitivní, ale portrét Mirrenové možná nejpřesvědčivěji vystihuje Goldu Meirovou v jejích nejlepších i sporných rysech.“

JIRÍ DANÍČEK

Golda – Železná lady Izraele, Velká Británie / USA. Režie Guy Nattiv, scénář Nicholas Martin, kamera Jasper Wolf, hudba Dascha Dauenhauer. Hraje: Helen Mirrenová, Liev Schreiber, Camille Cottin, Ed Stoppard, Rotem



Golda Meirová odchází po výpovědi před Agranatovou komisí. Záběr z filmu.

Keinan, Dominic Mafham, Ben Casplan, Mark Fleischmann, Lior Ashkenazi. Závěrečná píseň na motivy liturgického textu *Unetane tokef* Leonard Cohen. Celosvětová premiéra 20. února 2023 na Mezinárodním filmovém festivalu v Berlíně, premiéra v ČR 21. září 2023.

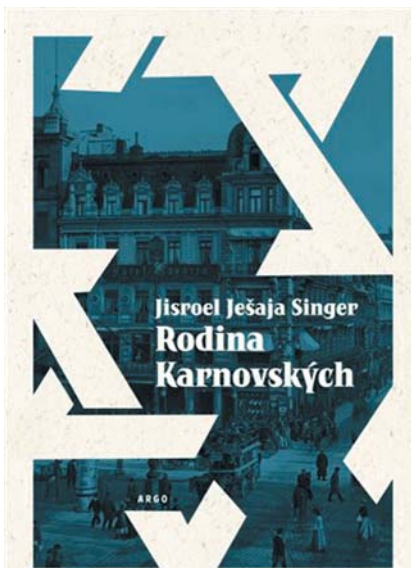
PŘÍBĚH GENERACÍ

Nad životem a dílem Jisroela Ješaji Singera

Prostáček Joše a Bratři Aškenazi – to jsou prózy Jisroela Ješaji Singera (1893 Bilgoraj – 1944 New York), staršího bratra nositele Nobelovy ceny za literaturu Isaaka Bashevisa, které díky českým vydáním dobře známe. A letos v létě k nám zásluhou nakladatelství Argo připutoval přes oceán titul třetí: *Rodina Karnovských*. Z angličtiny ho s přihlédnutím k jidiš originálu výtečně přeložila – a pro nežidovské čtenáře opatřila vysvětlivkami objasňujícími hebrejské a jidiš pojmy týkající se hlavně náboženství a jídla – Gita Zbavitelová.

RODINA SINGEROVA

Ze sourozenců Singerových se však jako spisovatelé proslavili celkem tři: včetně



Obálka českého vydání.

Esther Kreitmanové (1891 Bilgoraj – 1954 Londýn). Její tvorbu objevily až feministky a také u nás jí vyšel volně autobiografický román *Debora* líčící hořkost a frustrace života ženy odchované ortodoxním prostředím; oběma bratrům se však záhy odcizila. Prvním, kdo se vůči svému domovu a rodině vzbouřil, byl ale Jisroel Ješaja, a to přesto, že byl předurčen k dráze rabína: v sedmnácti odmítl náboženství jako pověry a začal se pohybovat ve světských uměleckých kruzích, kam později uvedl i Isaaka.

Nejprve se živil jako novinář: od roku 1916 přispíval do evropského tisku v jidiš a v roce 1921 se přičiněním slavného amerického židovského prozaika Abra-

hama Cahana stal dopisovatelem newyorského listu *The Forward* (v jidiš *Forverts*). Roku 1916 odešel s manželkou na Ukrajinu, kde byl považován za jednoho z kyjevských spisovatelů, načež se přestěhoval do Moskvy. I tam publikoval články a povídky, po dvou letech se však vrátil do Varšavy; v Rusku ho totiž zklamala jak revoluce, která neodstranila nerovnost, tak přetrvávající antisemitismus.

Roku 1934 pak emigroval do USA, kam posléze pozval i bratra – a v podstatě mu tím zachránil život. I proto mu ostatně Isaac Bashevis věnoval *Rodinu Moskatovu* a v jednom rozhovoru o něm prohlásil: „Pro mě nebyl jen starší bratr, ale i duchovní otec a učitel. Vždycky jsem k němu vzhlížel jako ke svému vzoru co do morálky i literární upřímnosti. A přestože to byl moderní člověk, zachoval si všechny kvality našich zbožných předků.“ A je jen hezkou shodou okolností, že díla obou bratrů Singerů překládal za oceánem z jidiš do angličtiny mladší syn Jisroele Ješaji Joseph.

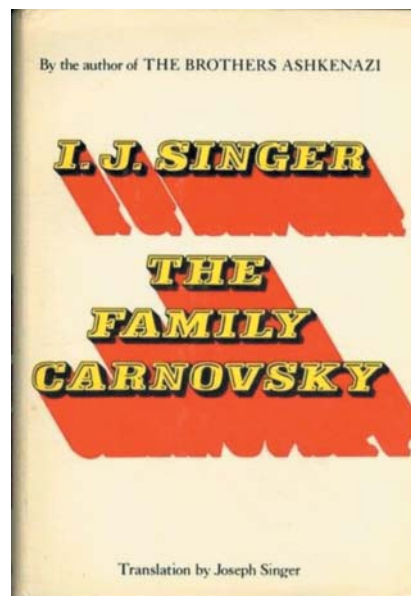
Na vrcholu slávy byl starší z bratrů Singerů roku 1936, kdy mu v angličtině vyšli *Bratři Aškenazi* – podle žebříčků uveřejňovaných listem *New York Times* to byl bestseller a podle kritika Josepha Epsteina největší ruský román napsaný v jidiš, který snese srovnání s Tolstého díly. A potom když se roku 1943 v jidiš objevila *Rodina Karnovských* (anglický překlad byl pořízen až roku 1969), jež byla rok poté úspěšně uváděna pod stejným názvem na Broadwayi v Yiddish Art Theatre. Téhož roku ovšem Jisroel Ješaja v 50 letech náhle zemřel na selhání srdce – a patrně i pod vlivem tohoto šoku po něm tvůrčí štafetu převzal do té doby v Novém světě zamlklý Isaac.

ASIMILACE I NENÁVIST

Rodina Karnovských je příběh tří generací sledovaných po mužské linii. Patriarcha

David Karnovsky odchází koncem 19. století coby stoupenec židovského osvícenství (neboli haskaly) z chasidské komunity v Polsku do svobodomyšlného Berlína, kde praktikuje to, co sám nazývá zlatou střední

cestou: „buď Židem ve svém domě a člověkem na ulici“. Jeho zprvu problematický syn Georg posléze vystuduje medicínu, za první světové války slouží v polní nemocnici a vezme si křesťanku (neboli šikse), čímž vzpourea vůči otci vrcholí. Jeho syn Jegor však dojde v rámci hledání vlastní identity ještě o hodně, hodně dál: už



Obálka druhého amerického vydání z roku 1969.

v Německu zmítaném vzestupem nacistické ideologie chce být Jegor Holbeck (což je příjmení po matce) árijec každým coulem s tím, že nepřítelem je mu Jegor Karnovsky, a stejnou pozici zastává i za Atlantikem, kde celý román končí jeho pokusem o sebevraždu. Prozradit z děje víc by však bylo nevhodné.

Mezi hlavní témata rozsáhlé ságy tak jasně patří asimilace, nenávisť vůči Židům i (jako později v románech Philipa Rotha) sebenenávisť a napětí mezi samotnými Židy včetně předsudků (Židé z Ruska jsou



Sourozenci Singerovi Jisroel, Jicchak a Ester. Foto wikipedia.

zde podle těch poněmčených „póvl“). Singer brilantně dekonstruuje jak rasový mýtus ať už nadřazenosti, či méněcennosti, tak antisemitský stereotyp, podle něhož je Žid vždy jen „směšně tmavé stvoření se

zahnutým nosem. Bohaté a vlezlé.“ A navíc plodně rozvíjí motiv pracovitého otce a nevděčného syna, tak jak ho známe už z *Dopisu otci* Franze Kafky.

To vše ovšem na pozadí tzv. velkých dějin, kdy se mnozí berlínští Židé pílí a vynalézavostí dostali až mezi příslušníky movité buržoazie a umělecké a vědecké elity, aby se o pár let později – s příchodem Adolfa Hitlera – propadli na společenské dno. Jak ukazují osudy všech hlavních hrdinů, řeší se tedy otázka historického determinismu oproti možnosti volby. A nastiňuje se filozofická úvaha, dokáže-li kdy být člověk vůbec svobodný, neboť vždy žije ve světě, v němž existují vztahy, zvyky a tradice.

JAKO ROTH?

Nakolik je tedy podle mínění odborníků *Rodina Karnovských* důležitá i pro dnešek? Když se roku 1970 za oceánem objevilo nové vydání, kritička Dorothy Rabinowitzová v únorovém čísle časopisu *Commentary* na textu ocenila zejména energii romanopisce a lásku k detailu, přičemž obojí podle ní přímo odkazuje na literaturu 19. století. Samotného autora pak přirovnala k anglickému klasikovi Charlesi Dickensovi, jenž dobře věděl, jaký význam mají společenské nuance – a do všech děl se pokoušel vtělit morální poselství, které však u J. J. Singera nabývá spíš podoby otázek: Jak má člověk žít jako Žid? A jaký Žid? A jak je to těžké....

Jiní recenzenti zase vyzdvíhovali autora přesná historická pozorování. Je totiž dějinným faktem, že ve třicátých letech 20. století z Německa do Ameriky uprchlo přes 110 000 Židů, a polovina z nich se skutečně usadila v newyorské čtvrti Upper West Side. A ze vzpomínek očitých svědků dnes víme, s jakou zdráhavostí a váhavostí popisovali hrůzy, před nimiž utíkali.

Na úplný závěr ovšem musíme připomenout vědecký článek v České republice žijícího akademika Christophera Koye, který se snaží dokázat, že o *Rodinu Karnovských* se musel – ať už vědomě, či podvědomě – opírat i takový velikán jako Philip Roth. Paralely s jeho generačním románem *Americká idyla* spatřuje jak v postavě dítěte rebelujícího proti otci, tak v zápletky, prostředí a motivech. A pokud připustíme, že místo předzvěsti holokaustu si tu Roth dosadil válku ve Vietnamu, může mít i pravdu. **HANA ULMANOVÁ**

Jisroel Ješaja Singer: *Rodina Karnovských*. Přeložila Gita Zbavitelová. Argo 2023, 412 stran.

S PŘIHLÉDNUTÍM K JIDIŠ

Několik otázek pro překladatelku Gitu Zbavitelovou

V tiráži románu *Rodina Karnovských* stojí: přeloženo z angličtiny s přihlédnutím k jidiš originálu. Jak takové překládání vypadá v praxi?

Angličtinou jsem se zpočátku řídila, ale potom jsem přestala, když se ukázalo, že překladatel Joseph Singer, syn Jisroele Ješaji, který také přeložil do angličtiny většinu knih a povídek svého strýce Jicchaka Baševise Singera, otcův román z neznámého důvodu drasticky zkrátil přinejmenším o třetinu. Takže jsem začala kontrolovat skoro každou větu v jidiš. Český překlad tak nakonec vychází z jidiš. Ten anglický vyšel až v roce 1969, šestadvacet let po smrti autora. Možná že Josephu Singerovi přišel originál příliš dlouhý, nebo si přál kratší verzi nakladatel, kdoví. Jidiš originál se dá stejně jako snad všichni jidiš autoři najít a stáhnout zdarma v archivu jidiš literatury, který založil Steven Spielberg.

Co byl při překládání největší problém a inspirovala jste se ve výrazovém rejstříku (právě v souvislosti s jidiš) předchozími díly Jisroela Singera či jinými jidiš autory u nás přeloženými?

Většinu znám a konzultovala jsem pouze výrazy z Talmudu se svým redaktorem Jindřichem Vackem, který umí hebrejsky i jidiš. Největším problémem byl čas – román je tlustý a překlad mi trval přes tři čtvrtě roku.

Ale bylo to objevné a velmi zábavné.

O jidiš se říká, že je nepřeložitelné, co si o tom myslíte?

To si tak úplně nemyslím, většinu jsem nějak vyřešila. Umím ale jidiš jen málo, takže jsem používala překladáč; proto je v tiráži „s přihlédnutím k jidiš originálu“, a ne „přeloženo z jidiš“. Ale je pravda, že ani překladáč nedokázal některé věty smyslu-

plně přeložit a musela jsem je vynechat, i když jich nebylo mnoho. Překladáč také neumí řadu výrazů, které jsou slangové nebo snad dobové a místní. Neumím to se svou minimální znalostí jidiš odborně posoudit, ale originál je z doby druhé světové války. Autor zjevně používá řadu jidiš slov a frází běžných v předválečném Polsku, které možná už neznají další generace – ale jsou to jen dohady, necítím se kompetentní tuhle otázku posoudit.

Jestli se nemýlím, sama jste některé romány I. B. Singera přeložila, určitě je dobře znáte.

Jak byste srovnala styly obou bratří?

Přeložila jsem jen povídky a nedávno „zapomenutý“ a nedokončený román I. B. Singera *Rudovláška Kejle* (Argo 2021). Jidiš originál se nedávno našel v Singerově pozůstalosti. Anglický překlad, který jsem měla k dispozici, byl pouze orientační, protože román, jenž vycházel v jidiš na pokračování v novinách, do-

dnes anglicky knižně nevyšel, jen francouzsky a italsky. Měla jsem k ruce i francouzský překlad a ovšem také jidiš originál. Můj osobní dojem je, že Jicchok Baševis bratra dost napodoboval nebo z něj přinejmenším vycházel a inspiroval se jím. Je to ale bezpochyby svěbytný a originální autor, nositel Nobelovy ceny za literaturu. Jisroel Ješaja je podle mě jako autor nedocenený.

Čím román upoutá i současné čtenáře? Co na něm oceňujete vy sama?

Každého čtenáře asi něčím jiným. Pro mě je to důležité svědectví doby, kterou autor osobně zažil; zajímavé zejména v tom, jak si němečtí Židé v třicátých letech odmítali připustit, že jim hrozí smrtelné nebezpečí. Kniha však také obsahuje mnoho cenných a dávno ztracených reálií židovského života. (am)



Jisroel Singer. Foto Wikipedia.



Obálka španělského vydání

BITTE AUSSTEIGEN

Před šedesáti lety vyšel Pan Theodor Mundstock Ladislava Fuksa

Pan Theodor Mundstock se dívá. Dívá se pozorně. Ale co vidí, to jeho pokojík není. To není kulatý stůlek s křesílky, psací stůl s lampou, zrcadlo u okna, pohovka, která se navečer proměňuje v lůžko. Pan Theodor Mundstock se dívá pozorně a vidí – nádraží.

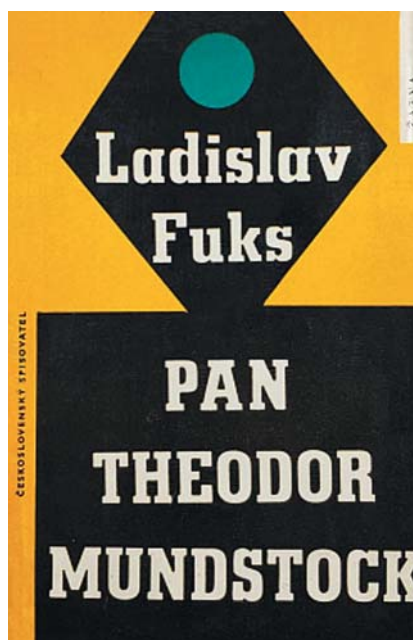
Jak by je neviděl, když tam je a pozorně se dívá?

Stojí na peróně. Dlouhatánský vlak, připraven k odjezdu, stojí nedaleko. Snad padesát, snad čtyřicet kroků. Ale on ví, že i těch čtyřicet k vlaku připravenému k odjezdu je dálka strašlivá. Teď však zbystří sluch. Perónem zazní hlas. Asi tlampač a oznamuje odjezd, myslí si, aspoň se dozvím, kdy jede. Ale není to tlampač. Někdo na peróně volá, vy jedna svině, sie eine Sau! Táhněte, nebo vám zpřerážím nohy! Hlas nádražím hřmí, že lampa na stole zděšením bliká a zrcadlo u okna na skobce se pohne. Ale co dělat, když hlas tak křičí? Spatří člověka v uniformě barev dvou generací. Propána, myslí se, tohle panáčka jsem už někde viděl. Vždyť je to starý známý. Táhněte...

A pan Vorjahren?

Pan Vorjahren ho vidí také, ale na rozdíl od pana Mundstocka, který se jen dívá, pan Vorjahren je ten, který táhne. Po peróně kufř s padesáti kily k vlaku, který je připraven k odjezdu. Zbývá mu čtyřicet kroků, dálka strašlivá. Nohy se mu podlamují jako koníku a tvář má staženou slabostí a hrůzou. Lokomotiva už už chce vyrazit, rozpačuje se a supí, je to bezduchý stroj, se zápasícím panem Vorjahrenem nemá smilování. Ale tu uniformovaný přiskočí k panu Vorjahrenu a pan Mundstock si řekne, no to je dost, že tě konečně napadlo, abys mu pomohl! Ale člověk se rozběhne a do kufru panu Vorjahrenovi kopne. Pan Vorjahren, čtyřicet kroků před vlakem, zbledne, zakolísá a kufř mu padá z ruky. Když to pan Mundstock spatří, zbledne i on. Tohle na perónech nebývalo, aby někdo na lidi křičel, že jsou svině, a kopal jim do zavazadel. Kdo to jaktěživ viděl? Jednou, vzpomíná si, když jel na dovolenou k Váhu a před odjezdem rychlíku na peróně kupoval vodu, dotkl

se ho jeden neznámý pán, ale hned se mu zdvořile omluvil, pardon, pane, promiňte, a bylo to jen takové docela malé, náhodné dotknutí. Ovšem, to bylo na peróně tenkrát, za normálních lidí, když si kupoval vodu a jel na dovolenou. Tohle je však na peróně teď, za šilenců, a pan Vorjahren nejede na dovolenou ani nekupuje vodu. Pan Vorjahren jede do koncentráku. A to je veliký rozdíl.



Obálka prvního vydání, Čs. spisovatel, 1963.

Bledý pan Vorjahren se vzpamatuje, sbírá kufř a pak ho vleče dál. Jako koník, kterému se podlamují nohy a má co chvíli upadnout. Nebylo by divu, říká si smutně pan Mundstock, tak velký kufř, vždyť s tím by měl co dělat i řezník Klokočnick. Pozorně se dívá a shledá velmi zvláštní věc: že táhnout půlmetrákový kufř po peróně neznamená nohy, ale – horní končetiny.

Ruce!

A v duchu, jak pozoruje pana Vorjahrena, se ptá: Jakkak vlastně pan Vorjahren ten kufř nese? Zdalipak vůbec kufř z ruky do ruky přehazuje? Ovšem, myslí si, pan Vorjahren kufř přehazuje, přece by netvrdil, že nese padesát kilo pořád v jedné ruce! To by nesvedl ani pan Klokočnick! Ale co to tedy značí, když přehazuje, a přes to

přese všechno padá? A tu pan Mundstock vyvodí poučení.

Záleží na tom, jak často se kufř s padesáti kily v rukou přehazuje.

Takový kufř, shledává, je nejlíp přehazovat za každým desátým krokem. Náhodou je to právě dvojnásobek jeho váhy, ale to je náhoda. Později se může přehazovat za každým pátým, a to je pak rovno váze. Ovšem později, když už k cíli zbývá čtyřicet kroků. Jakmile to zjistí, nejraději by na pana Vorjahrena křikl, přehazujou za pátým, ale to nejde. Všimá si další věci.

Druhé ruky pana Vorjahrena, která právě nic nenese.

Chraň bůh, aby zahálela! Kdepak, klátit jí jen tak podle těla, jako to dělá nebohý pan Vorjahren. Druhou rukou se přece musí třepat! A hýbat prsty! Neboť třepáním a hýbáním se ruka prokrví a lépe si odpočine. O tom, žel, nemá pan Vorjahren zdání. Nejraději by na něho křikl, proboha, pane Vorjahren, tou druhou třepají a hýbají, vždyť takhle nikam nedojdou. Vždyť si kopou na peróně hrob! Ale křiknout nemůže. Poznatky se jen hrnou.

Pan Mundstock poznává, že se musí také vědět, jak kufř vzít.

Je to zvláštní, dívá se, a přece pravda: lidé ani nevědí, jak se kufry berou. Kufry se musí držet pořádně. Držák uprostřed dlaně. Nesmí viset na prstech. Nemůže na dálku zjistit, jak pan Vorjahren kufř drží, ale zřejmě na prstech. Pak není divu, že nemůže dál. Prsty se přeškrtní a slábnou. A proto – vidí – je třeba mít i kapesník.

Něsti držák v kapesníku!

Ale ne v jemném či hedvábném, jaký mívával pan Vorjahren v kapsičce na černých šatech, když chodil na purimové plesy. Tohle musí být kapesník silný, to dá rozum. A proto ještě lepší než kapesník je flanel.

Flanel!

Flanel je totiž nejen silný, ale i měkký. Pan Vorjahren ovšem flanel nemá, a proto mu ten v uniformě může spílat a kopat do kufru, to je logické.

A pan Mundstock, jak stojí na peróně a pozoruje pana Vorjahrena, vlekoucího se k vlaku, zčistajasna se pohne a odchází.

Odchází do předsínky za plentu, otvírá skříň a tam dole, kde má boty, provazy a nitě, najde flanel. Červený. Prá-

vě na dlaň. Ale když si jej tam vloží, připadne mu, jako by tam měl krev. Jako by mu ruka krvácela. Cítí, že člověk, kterému krvácí ruka, by byl podezřelý. Ještě by mu ten v uniformě flanel vzal, co když něco takového nesnáší? A tak rychle dá flanel zpět a hledá jiný. Najde mezi konopím kus šedého. Podobá se barvou jeho otlučené kravatě, domu v Havelské, uniformě křičícího vojáka, když se z ní odmyslí zeleň. Ten nápadný není. Je však moc velký. Byl by spíš na hlavu než na dlaň, vždyť je to zbytek z pyžama. A tak musí jít a kus šediváka stříhnout. Šest centimetrů délky a pět šířky. Nebo obráceně? Po delší úvaze ustříhne dvakrát tolik. Aby se dal šedivák v polovici přehnout. Pak ho vloží do dlaně a jde k zrcadlu, jež je v pokojíku vedle okna. Zjistí v něm, že se šedý flanel v jeho bleďošedé ruce ztrácí, jako by ho tam nebylo. Splývá s jeho bleďošedou rukou, jako by to byla jedna a táž věc. Je to vlastně k pláči, že to tak splývá, ale pan Mundstock je potěšen. Ale proboha, co se zatím děje na peróně?

Příjemně vzrušen, znovu se vrhá na perón a spatří pana Vorjahrena, jak je s kufrem už skoro u vlaku. Nebohému zbývá ještě deset kroků. Jen aby došel a ten zblázněný voják ho už nechal být, vzrušeně si myslí. Lokomotiva nedočkavostí jen hoří, ubožáka s kufrem si ani nevšimne. Bezduchý stroj, který nemá soucit. Zná jen vlastní páky a soukolí. Ubožák napíná všechny své poslední síly, trhá kufrem, bledne, nohy se mu prolamují, zoufale hledí na nekonečnou řadu vagónů deset kroků před sebou a lokomotiva jako naschvál pískne a nedočkavostí se roztřese. Je necitelná, docela jako by obživla.

A pan Mundstock, jak sleduje strašlivý zápas pana Vorjahrena, chápe náhle, že aby to mělo smyslu, musí se ještě přesvědčit, jak bude vypadat s kufrem, jaký právě vleče ubohý pan Vorjahren.

S velikým opravdovým kufrem.

V té chvíli ho poleje příjemné teplo, jako člověka, který hledá velké věci a nalézá je.

Pan Mundstock na peróně se opět pohne a běží do předsínky, kde má je-

den opravdový veliký kufř. Vždyť už dříve říkal, kdyby to přišlo, nedej bože, ten bych si vzal. Byl kvalitní, jezdíval s ním na Slovensko. Chopí se velkého kufřu a donese jej do pokojíku k zrcadlu, které je u okna. A pak na dlaň šediváka a kufř za držák. Pohlédne do zrcadla...

Jenže v té chvíli lokomotiva houkne a pan Mundstock, rychle uskočiv, zahledne ještě pana Vorjahrena, jak mizí se strašlivým kufřem ve dvířkách vozu.

Oddychne si, zaplať pánbů, došel, ale cítí, že on sám ještě neskončil. Že



Autor zhruba v době, kdy vyšla jeho prvotina. Archiv PNP.

jemu ještě něco chybí. A tu si uvědomí hlavní věc: přece to, jak se pan Vorjahren se strašným kufřem nadřel! Ano. Vždyť tenhle jeho kufř je prázdný, ale on musí vážit! To nejde jen tak si pohrávat s prázdným kufřem. Taková příprava by zřejmě nebyla k ničemu...

A tak pan Mundstock na peróně začne rychle hledat věci, které váží.

Lokomotiva je v jednom plameni, supí a vypouští páru. Jak hledá, očitne se v její páře a připadá si jako v oblacích. Hledá v oblacích. A najde. Na psacím stole těžítka, pod stolem boty, v předsínce žehlička a kus železa z kamen. Najde v oblacích. Ještě hmatne do knihovničky pro knížky, které jsou těžké. Naplní kufř k prasknutí. Sotva jej zavře. Zámky div neuletí. Kdyby

mu tak do toho někdo kopl, myslí si, taková nemožná věc! Vezme flanel a běží z oblaků k zrcadlu.

Ale vtom lokomotiva pískne naposled a zaduní nárazy kol. Stroj, horečkou rozpálený, se dává do pohybu.

Pan Mundstock postaví kufř vedle sebe a s rukou nad očima přehlídí okénka vozu, v němž zmizel pan Vorjahren. Nevidí ho. Z okének jsou vykloněny neznámé tváře, bleďé, šedé, žluté, vyděšené, pohublé, smutné, některé z nich jakoby v mrákotách mávají a volají a pláčou. Nešťastní chudáci! A pan Mundstock zjistí, že se zřejmě

pan Vorjahren nedostal k okénku pro nával v kupé. Nemůže mu, chudákovi, ani zamávat. Odevzdane zdvihl kufř a odstoupil.

Začíná zdvihání kufřu.

A tu zjistí pan Mundstock věc poslední.

Jak zdvihá, ráz, dva, ráz, dva a tak desetkrát a pot mu vyráží na čele, a pak mění ruce a znovu ráz, dva, ráz, dva, desetkrát a pot mu stéká s tváří, vidí, že má levou ruku slabší. Má slabší levou ruku!

Ach ovšem: tu má slabší každý, neboť lidé jsou pravičáci. Je jen třeba na to přijít včas. Pan Vorjahren na to ovšem včas nepřišel.

Poslední vůz dlouhatánského vlaku s červeným světélkem se ztrácí v blízkém tunelu a pan Mundstock ví, že bude musit denně cvičit zdvihání levou rukou. Je to těžká práce, člověk se zpotí.

Ale to je doba! Vyjme notýsek a poznamená: hodinu zdvihání levačkou.

V tunelu červené světélko posledního vozu zmizelo. Perón se vylidnil a ztichl.

Pan Mundstock si uvědomí, že je na peróně sám s kufřem, pohlédne na své náramkové omegy, vidí, je čas, aby šel. A řekne si, proč ne, má to přece za sebou! A řekne si, tak tohle by šlo. Takhle k vlaku dojde. To je vlastně to nejmenší.

Utře si pot z čela, vezme kufř do flanelu a jde. Na opuštěném peróně doznívají jeho kroky. Tohle je za mnou, říká si, ale chudák pan Vorjahren, ten zkusil, kam vede, když se člověk nepřipraví. Chudák je právě v tunelu...

(pokračování na str. 18)

BITTE AUSSTEIGEN

(dokončení ze str. 17)

Stolek s křesílky, psací stůl s lampou, pohovka. Pohovka, která se má zakrát-ko změnit v lůžko.

V panu Mundstockovi proudí krev.

Nedbá, že ho bolí ruce, ví, že aby to mělo smysl, musí pokračovat. To by jinak taková příprava, jak se říká, byla na draka!

Vzrušeně vstane z pohovky, udělá krok k oknu, u něhož je zrcadlo, a zarazí se. Náhle, jako by mu nohy zkameněly, dál nemůže. Octl se v ukrutné tlačnici. Stojí, hnout se nemůže a je mu horko. Rád by se rozhlédl, ale kolem něho je tma. Tak hustá, že nelze vidět ani Kolumbovu plachetnici na lampě. Ale tma přejde. Řídne, bělost probleskuje šerem, a tu zabolí v očích denní světlo. Plachetnice se objevila. Právě vyjeli z tunelu...

Ted' se rozhlédne nacpaným kupé směrem k chodbičce a zjistí, že je to zde horší, než myslel.

Metr před ním se mačká nebohý pan Vorjahren.

Lapá ústy po vzduchu, anebo to dělá z hladu? Má asi hlad, neboť se právě pohnul. Hledí se skrčit, aby dosáhl na svůj strašný kufr, který má u nohou, něco takového může pan Vorjahren dělat jen z hladu. Má tam chléb. Ale jak se skrčí, zavádí o souseda, v té tlačnici není divu, soused pohne dalším a tak dále, a běda, právě jde uličkou voják.

– Vy svině revoluční, co to tam v tom kupé vyvádíte? Já vás vyhodím pod kola!

Platí to nebohému panu Vorjahrenovi. Zbledne, zachvěje se, nechá kufr kufrem, snaží se opět mezi lidmi napřimit. I pan Mundstock zbledne. Kdo to kdy viděl, aby někdo ve vlaku křičel, vy svině revoluční, já vás vyhodím pod kola? Ten voják, to musí být nějaký blázen! To když on jel na dovolenou... Ale to bylo tenkrát. To ani nebylo kupé k prasknutí. Seděli, mohli si otevřít kufr, mohli si vyjmout i ubrousek. A nechodili tam vojáci, natož blázniví,

nýbrž průvodčí s kleštěmi a pak ten v bílém, co roznášel pivo. Pan Vorjahren musí vědět, že nejede na žádnou dovolenou. Pan Vorjahren přece jede do koncentračního tábora! Pan Mundstock se dívá na zoufalého pana Vorjahrena metr před sebou a myslí si, taková hloupost, dávat chleba do kufru, že ho to na-



Stanislav Kolibal: Ilustrace k románu *Pan Theodor Mundstock*, 1969.

padlo? A poznává velmi významnou věc.

Jak v přečpaném kupé záleží na tom příliš se nehýbat.

Vyvodí z toho poučení: schovat si kus chleba do kapsy.

Pln příjemného vzrušení, jako člověk, který objevil kus nového světa, protlačí se skrz kupé do předsiňky a tam za plentou ukrojí kus ztvrdlého chleba, vloží jej do kapsy a klidně se protlačí zpět.

A tak se stane, že jak stojí v přečpaném kupé, nemůže se sápat do kufru, a tudíž ani strčit do souseda. Ba on v přečpaném kupé ani chleba nevyjme z kapsy. Stačí, když si člověk v kapse ulamuje kousky. Když se v kapse ulamují kousky, člověk se také víc zasytí.

Je to jako s pivem, když se jí po lžičkách. A pak to není ani tak nápadné, jako když se kousá z kusu.

Chodbičkou jde uniformovaný blázen, zastaví se a nahlédne do kupé.

Vesele pan Mundstock láme v kapse kousky a při nejmenším pohybu je donáší do úst. Bystří přitom sluch, ale neslyší ani slůvko. Bláznivý voják mlčí jako ryba. Nemůže mu ani říci, že jí. Natož, že je svině. Pan Mundstock se nikoho ani nedotkne. Pan Mundstock se přitom nedotýká ani jediného člověka...

Radostí by nejraději na pana Vorjahrena křikl, proboha, pane Vorjahren, mají rozum v tomhle kupé, kouknou se na mě, to musí v kapse. Ulamovat! Ale křiknout nemůže. Ostatně, sám se už horkem dusí.

A tak se protlačí z kupé do chodbičky, kde před chvilkou šel voják, tam zhluboka vydechne, krůpěj potu utře a řekne si, zaplať pánbůh, jde to výtečně a tohle bychom měli. To je vlastně to nejmenší. A nahlédne zpátky do kupé a myslí si, chudák pan Vorjahren, který se tam nepřestává mačkat.

Chudák pan Vorjahren, který nevěděl, že v kupé se jí chleba z kapsy...

Ale pan Mundstock ví dobře, že to nekončí. Že to bude mnohem horší, až dojedou tam.

Až dojedou tam!

Ale dá se něco dělat?

Skutečnost je třeba brát celou, a nejenom nějaký kousek. Taková příprava by nestála ani za zlámanou grešli...

Panu Mundstockovi, plnému vzrušení, nezbývá, než aby se přemohl, povzdychl a chutě se dal do dalšího práce...

Vlak pod jeho nohama se zpomaluje, až úplně zastaví. Stojí u jakési zvýšené rampy, u které se zastavují vlaky nákladní. Pod okénky vozů se honí množství uniforem ve vysokých botách a něco řvou. Asi: vystupovat prosím, bitte aussteigen. Pan Mundstock napne sluch.

(Ukázka je z první části XVI. kapitoly románu.)

ZABUDNUTÁ ŠTIAVNICA

Pomníček zaniknutej komunity

Banská Štiavnica vstúpila nedávno do povedomia širokej verejnosti vďaka ničivému požiaru, ktorý poškodil mnoho vzácných budov, umeleckých pamiatok a historických dokumentov. Smutná udalosť ešte viac zvyšuje prínos knihy *Zabudnutá Štiavnica*, ktorá mapuje osudy rodín, ktoré tvorili zaniknutú židovskú komunitu.

Už zbežný pohľad do obsahu signalizuje, že Beata Rücschloss Nemcová nepreferuje opis a súpis židovských dejín a inštitúcií v jej rodnom meste. Staršej histórii odovzdala povinnú daň v úvodnej kapitole *Stručná história židovskej obce v Banskej Štiavnici a v stadiach Židovský cintorín a Synagóga v závere knihy*. Vo väčšine zaujímavého textu, ktorý je doplnený množstvom dobových fotografií, sa venuje ľuďom. Na základe rozhovorov s židovskými aj nežidovskými pamätníkmi tak vytvorila plastický dokument o živote a tragickej smrti štiavnických Židov.

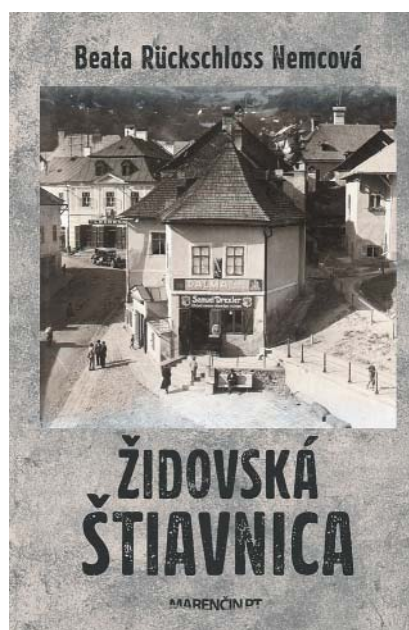
ŠTIAVNICKÉ RODINY

Ťažiskom knihy je 20 kapitol venovaných jednotlivým židovským rodinám, ktoré donedávna tvorili „kostru“ ekonomického, spoločenského a kultúrneho života Štiavnice. Vidno, že autorka píše o meste, ktoré pozná a neskrývane miluje. Vďaka dôvernej znalosti prostredia a jeho obyvateľov mala k dispozícii nielen všeobecne známe údaje, ale aj „diskrétné“ informácie. Umožnilo jej to vyskladať z mozaiky ľudských osudov reálny dobový obraz židovskej komunity, jej postavenia v meste a vzťahov s majoritným okolím. Pred čitateľmi defilujú kontrasty života a umierania, úspechov či sklamaní, prosperity a biedy, ale tiež sebaobetovania a zrad. Dlhú som uvažoval, čo z tohto spektra mám vybrať. Osobne ma najviac zaujal príbeh pani Rybeckej. Poznal som ju z bratislavskej obce, napriek tomu som sa ale až teraz dozvedel, že pochádza zo známej hotelierskej rodiny Sušických. Vďaka tomuto príkladu som si uvedomil, že by bolo nekorektné, aby som uprednostnil pre mňa dôležité prípady na úkor iných, možno zaujímavejších a dôležitejších.

Ponechávam preto na čitateľoch, aby si sami vytvorili dojmy a závery o protagonistoch knihy a zložitej dobe, v ktorej žili.

SYNAGÓGA A CINTORÍN

Na osudoch synagógy a cintorína vidno, že oslobodenie nevyriešilo všetky staré problémy a prinieslo niektoré nové: „Štiavnická židovská komunita



bola nenávratne zničená, vyvraždená, a tí, čo prežili, rýchlo odišli z atmosféry nenávisťi a ďalšieho udávania. Do synagógy už nemal kto chodiť a rok 1949 a búrlivý február priniesli ideu, že všetko patrí štátu a komunistom. A tak bol v roku 1949 [vtedajší predseda Rudolf Welvard] donútený ako reprezentant židovskej náboženskej obce synagógu predať. Napodiv sa mu podarilo k predaju zakomponovať unikátne podmienky, ktoré mali byť záväzné pre každého majiteľa synagógy. Prvou bolo, že synagóga nesmie byť používaná na nedôstojné účely, napr. čokoľvek spojené s alkoholom.“ (s. 85) Tu sa žiada upresniť, že prípad Banskej Štiavnice nie je výnimočný. Podmienky, ktoré mali zabrániť, aby sa opustené synagógy zmenili „...na zábavnú miestnosť, krčmu a podobne“, tvorili po roku 1945 štandardnú súčasť zmlúv, ktoré uzatváral Ústredný zväz ŽNO. Z religióznych

dôvodov jeho predstaviteľa presadzovali, aby slúžili ako skladiská, sýpky či rôzne dielne a nemohli sa využívať na zábavu. Iná vec je, že noví vlastníci tieto podmienky často porušovali a Zväz nemal možnosti vynútiť si ich dodržiavanie.

Synagóga (aj cintorín) počas socialistického režimu bezútešne chátrali. Revolúcia v novembri 1989 priniesla nádej, realita však bola zložitejšia. Verejnosť (vrátane väčšiny židovskej komunity) očakávala, že tu vznikne kultúrne centrum s galériou a kaviarňičkou. Objekt však v roku 2014 dostal (pôvodne na 5 rokov) do prenájmu miestny pivovar Erb, ktorý ho dodnes využíva ako plničku piva. Na prekvapenie mnohých takéto riešenie podporil aj rabín Baruch Myers. Problémom nie je totiž alkohol ako taký (napokon pivo je kóšer a víno tvorí súčasť šabesu, sederovej večere a iných sviatkov), ale aktivity, ktoré by urážali pôvodný duchovný charakter tohto priestoru. To, čo v súčasnosti vnímame ako nedôstojné, je z religiózneho hľadiska pozitívne. Platí to aj naopak: dnes preferované „spoločenské“ a kultúrne využívanie bývalých synagóg chápu mnohí veriaci ako popretie hodnôt judaizmu.

V texte sa objavili aj nepresnosti, ktoré pravdepodobne vyplynuli z údajov pamätníkov. Do tejto kategórie možno zaradiť tvrdenie, že súčasťou pohrebu „...bol aj tradičný akt hádzania hliny na rakvu, známy ako ‚kriah‘, ktorý vykonávali najbližší členovia na znak svojej účasti na pohrebe. Na začiatku obradu si príbuzní natrhli kus odevu – vrecko na kabáte – na znak smútku. Neskôr sa používali čierne stužky“. Kriah je práve spomenuté natrhnutie odevu... Podobné chybičky však nijako neznižujú nesporné kvality tohto textu. Jeho dokumentárnu hodnotu zvyšuje zoznam židovských obyvateľov mesta z roku 1942 a súpis arizovaných podnikov.

Beate Rücschloss Nemcovej sa podarilo vybudovať dôstojný virtuálny pamätník, ktorý udržiava spomienku na banskoštiavnickú židovskú komunitu a jej členov v pamäti ďalších generácií.

PETER SALNER

Beata Rücschloss Nemcová: *Židovská Štiavnica*. Bratislava 2023, 245 strán. Cena 14,90 EUR.

SPRAVEDLIVÍ Z VOLYNĚ

Rodina Čepkových dostala vyznamenání za záchranu Židů

Druhého srpna se v rezidenci izraelského velvyslanectví v Praze konala příjemná i dojemná slavnost. Již po stopěťadvacáté byli v naší zemi (počítáno i s obdobím Československa) oceněni zachránci, kteří během nacistické okupace a holokaustu nezištně pomáhali svým židovským spoluobčanům, jimž hrozila deportace do koncentračních táborů a téměř jistá smrt. Není třeba připomínat, že tím zachránci sami riskovali životy své i svých dětí.

Každý příběh na toto téma je jedinečný, spojují je ale vlastnosti zachránců: obětavost a odhodlání vzdorovat zlu. V několika posledních letech bylo vyznamenání předáno potomkům volyňských Čechů, tedy těch, kdo od šedesátých let 19. století odcházeli kolonizovat a obdělávat volnou půdu na Volyni v tehdejší carské Rusku, aby v cizím prostředí začali od píky: budovali domy, zakládali pole, hospodářství, mlýny... V období mezi dvěma světovými válkami byl větší díl Volyně opět součástí samostatného Polska, ale na základě mírového paktu mezi nacistickým Německem a bolševickým Ruskem, tedy paktu Ribbentrop–Molotov, se celá Volyně stala součástí Stalinova impéria a poté byla okupována Němci. S koncem nacistické okupace Volyně znovu připadla Sovětskému svazu a po jeho rozpadu Ukrajině. Je to oblast v minulosti tvrdě poznamenaná národností a náboženskou nenávistí a brutality; o to více tu vynikají dobré a láskyplné skutky. Bohužel ani nyní nemají obyvatelé Volyně klid: útoky ruského agresora se nevyhýbají ani této oblasti.

NE TAK DALEKÁ VOLYŇ

Většina volyňských Čechů se v roce 1947 směla vrátit do tehdejšího Československa a jejich osudy a příběhy jejich potomků se až se zpožděním stávají výraznější součástí naší historické a kulturní paměti. Připomeňme několik z nich.

Roku 2015 připravil spisovatel a překladatel Josef Mlejnek pro Centrum pro studium demokracie a kultury zajímavou knihu s názvem *Volyně tam v dále*. Obsahuje rozhovory s řadou potomků volyňských Čech (mj. režisérem Andrejem

Krobem či teologem Milanem Balabánem) a také několik příběhů pamětníků. Mj. vyprávění Anny Butové, roz. Tomíčkové, jejíž rodina zachránila na Volyni ve vsi Knihynky chlapce Grišu (Cviho) Goldgammera.

V Českém Kupučově kázal od roku 1937 farář Jan Jelínek, který na fáře postupně skrýval pronásledované Židy,



Alena Drmolová (vlevo) a Francine Gersteinová, v Praze 2. srpna 2023. Foto archiv.

poté Ukrajince a Poláky, ohrožené banderovci. V Praze prožil svá poslední léta známý filmový producent Ben Barenholtz, jenž se narodil roku 1935 v Kovelu na Volyni, jeho židovská rodina však žila a pracovala v Českém Kupučově u přátelských českých sedláků.

Posledním hlasem z Volyně jsou nyní další zachránci. V srpnu získali ocenění Spravedlivých mezi národy z rukou před-



Manželé Čepkovi a Emilie, Evženie, Věra a Rostislav v Ozerjanech. Archiv Jad vašem.

stavitelky izraelského státu, velvyslankyně Anny Azari, Bohuslav Čepek (1901–1976), jeho manželka Olga Čepková, roz. Šotolová (1904–1981) a jejich dcera Evženie Čepková, provdaná Vroblová (1928–2006). Všichni tři tedy *in memoriam*.

ZAKLEPÁNÍ U DVEŘÍ

Právě u jejich dveří zaklevalo jedné březnové noci roku 1943 devět členů židovské rodiny Gersteinových. Všichni za sebou měli útek z ghetta v Lucku (kde je ukrajinský policista varoval před plánovanou likvidací) a ukrývání u polského farmáře ve stohu slámy. Když jim farmář už nemohl pomoci, doporučil jim, aby se vydali do vesnice Ozerjany, jižně od Lucku. Sedlák, který jim otevřel, byl pan Bohuslav Čepek. Ujal se pěti z nich a současně jim poradil, kterého dalšího českého farmáře může požádat o pomoc zbylá čtveřice. Což se také stalo a o druhou část rodiny se postarali Bubeníčkovi.

Jehošua Gerstein, manželka Baryla, jejich dvě děti a teta přežili u Čepků deset měsíců. Hospodář pro ně vytvořil speciální úkryt v chlévě pod žlabem, kam se schovávali – někdy na celé dny –, když situace vypadala nebezpečně. O jejich přítomnosti věděla celá rodina včetně dětí, ale bohužel i někteří lidé zvenčí a mohlo se snadno stát, že jejich přítomnost bude vyzrazena. Proto pan Čepek Gersteinovy v únoru 1944 požádal, aby odešli – na cestu jim dal saně a svého koně. Podařilo se jim přežít i poslední rok války; poté strávili tři roky v německém táboře pro lidi bez domova. Tam také zemřel otec rodiny Jehošua, který ostatním kladl na srdce, aby se domů nevraceli a odjeli na Západ, mimo dosah vlády Sovětského svazu. Roku 1948 Gersteinovi skutečně emigrovali do Kanady.

Rodina Čepkových se po válce vydala zpět do Československa. Řadu let zůstávala s Gersteinovými v přátelském kontaktu, kvůli stěhování jej však nakonec ztratili. Že se jejich potomci sešli a Čepkovi dostali ocenění, je zásluhou především Jehošuoovy a Baryliny vnučky Francine Gersteinové. Ta do pátrání nakonec zapojila i starostu města Krnova, kde žila Evženie Vroblová, dcera Čepkových, a starosta krnovskou veřejnost. Od babičky Evženie slyšela její vnučka Alena Drmolová vyprávění o těžkém životě na Volyni i o válečných hrůzách. „Cítíme velikou hrdost a obdiv k tomu, jak se zachovali,“ prohlásila při slavnosti dojatě. Nyní společně s Francine plánují cestu do Izraele.

(am)

IZRAEL: Zbořil Bibi Třetí chrám?

Máme důvod k bilanci. Koncem července Kneset odhlasoval část justiční reformy, která už od ledna hýbe Izraelem. Odhlasoval zákon, který omezí zásadu přiměřenosti (někdy se to překládá jako zásada vhodnosti), umožňující Nejvyššímu soudu rušit rozhodnutí vlády.

Není to konec justiční reformy, protože její agenda je rozdělena do několika várek a legislativa pro každou z nich se schvaluje zvlášť. Ve zbytku je i další kontroverzní část, a sice ta, která má změnit mechanismus jmenování soudců do Nejvyššího soudu. Na řadu přijde zřejmě na podzim.

KDYBY TO BYLO OBRÁCENĚ

Ačkoliv omezení zásady přiměřenosti bylo schváleno (poměrem 64 : 0, neboť poslanci opozice demonstrativně odešli) 24. července, do článku v srpnovém *Reč* se už nedostalo. Což je svým způsobem dobře. Větší odstup umožní zachytit za prvé reflexe této události a potom jednu sice přímo nesouvisející, ale poučnou událost v Česku. Byl to případ nezdařené nominace Richarda Fremra do Ústavního soudu. Ale k tomu se ještě dostaneme.

Co se týče běžných reakcí, jsou převážně takové, jaké lze v barikádově rozdělené společnosti za probíhající kulturní války očekávat. Toto společenské vyhocení – v Izraeli, USA, Polsku, na Slovensku i v Česku – produkuje neblahé věci. I tu, že všechny problémy, myšlenkové či politické procesy, ba i osobnosti prezentuje jako součást boje Dobra a Zla, jako účastníky armagedonu, kde neutralita nepřipadá v úvahu. Logicky i vládní justiční reformu.

Kdo je pro ni, získá cejch obhájce korupce, nacionalismu a Zla. Kdo je proti ní, dostane nálepku progresivisty a Dobra. Proto musíme brát s rezervou napohled jednoznačné zprávy. Třeba tu, že hodně Izraelců se chystá emigrovat (pamatujete, kolik lidí v Česku říkalo, že emigrují, bude-li prezidentem Miloš Zeman?). Nebo že Izrael se chystá opustit úspěšné technologické firmy rizikového kapitálu. Nebo – jak psala Judy Maltzová v *Ha'arecu* – že část náboženské populace odkládá háčkované kipy. Ty se pojí s náboženskými sionisty, osadníky či nacionalisty. Pokud je tedy část společnosti odkládá, zdá

se, že nechce být s tímto radikálním segmentem vlády spojována.

Jenže tyto vyhocené černobílé obrazy zakrývají leccos podstatného. Třeba argument, že výběr mužů a žen pro Nejvyšší soud je politicky zatížený doleva a málo veřejný, má něco do sebe. Vybirá je devítičlenná komise složená ze tří soudců NS, dvou členů advokátní komory, dvou minis-



Zed' nářků. Kresba Mark Podwal, 1978.

trů a dvou poslanců (za vládu a opozici). Což přiživuje situaci, kdy od roku 2001 vládnou pravicové kabinet, ale NS, který jim může házet klacky pod nohy, tíhne k levíci. Představí si někdo, že by to bylo obráceně? Že by dvacet let vládla levice, prosazovala by svou agendu, jako je třeba homosexuální manželství, a pravicový Nejvyšší soud by tyto věci rušil? Nežádala by potom justiční reformu naopak levice?

Tím se vracíme k „případu Fremr“. Soudce Richard Fremr se vzdal kandidatury pro Ústavní soud, když – podle informací z politiky a veřejnosti – vyšlo najevo, že za komunismu vynášel rozsudky v duchu režimních zákonů. Lze spekulovat, že kdyby o jeho kandidatuře rozhodovalo jen úzké grémium právníků kolem prezidenta (trochu jako v dosavadním izraelském modelu), zřejmě by prošel. Po

této zkušenosti našinec lépe chápe požadavek na veřejnější a političtější výběr do Nejvyššího soudu Izraele.

AŽ PŘILÍŠ APOKALYPSY

Podobně lze nahlížet na více vyhocených záležitostí či slov. Někdy pomáhá vyhocení náhoda. Třeba když Kneset hlasoval o justiční reformě tři dny před 9. avem, což je den smutku, půstu, truchlení a symbolu zkázy. Vždyť na 9. av byl zničen První i Druhý chrám v Jeruzalémě nebo byli Židé vypovězeni z Anglie (1290). Byl by v tom čert, aby tu nahrávku někdo nevyužil.

Ve světě je znám izraelský historik Yuval Noach Harari (tři jeho knihy vyšly i česky). Harari – ještě před hlasováním Knesetu – napsal do *Ha'arecu* text *Může judaismus přežít mesianistickou diktaturu v Izraeli?* Vychází ze zničení Prvního chrámu Babyloňany a Druhého chrámu Římany a na to navazuje: „Dokáže judaismus přežít zničení Třetího chrámu – prosperující izraelské demokracie – tentokrát samotnými Židy?“

Už po hlasování napsal do *Ha'arecu* novinář Nechemia Štrasler článek *Netanjahuovy nestoudné lži zničí Třetí chrám*. Bibiho považuje za viníka, ale více se obává mesianistů typu Becalela Smotriče či Itamara Ben Gvira. „Fanatici z období Druhého chrámu byli malou extremistickou menšinou. Použili smrtící násilí proti umírněné většině, jež si nepřála vzdorovat Římu. A sem nás vedou i dnešní fanatici. I oni jsou odhodlanou, mesianistickou a smrtící menšinou.“

Toto vše evokuje 9. av. Na mnohé je už té apokalypsy moc. Třeba na Meira Soloveichika (rabín v New Yorku a ředitel Straussova centra pro Tóru a západní myšlení na Yeshiva University), jenž do magazínu *Commentary* napsal text *Ne všechno je 9. av*. Vadí mu novinové titulky jako *Od-půrci justiční reformy vidí paralelu s 9. avem* (ten je z webu *The Times of Israel*) a cítí se nucen zdůraznit: „Jakkoliv lze n souhlasit s agendou vládní koalice v Izraeli, není to 9. av. Není to holokaust. Není to zničení Chrámu. Není to vyhánění z Anglie či Španělska. Argumentovat jinak znamená znesvětit památku umučených, zavražděných a vyhnaných. Zlatá slova.“

Otázka je, kolik lidí ve stále vyhocenějších poměrech osloví.

ZBYNĚK PETRÁČEK

S DOPROVODEM LYRY ...a další události

/Vybráno z českých médií/

V metropoli Spojených arabských emirátů se ve vzdálenosti jen několika desítek metrů konají náboženské obřady muslimů, křesťanů i židů. V areálu nazvaném Abrahámovský rodinný dům totiž stojí nedaleko sebe mešita, kostel a synagoga, která je zároveň první synagogou v SAE. Všechny tři stavby jsou

zajímavé i architektonicky, a pořádají se v nich proto turistické prohlídky s průvodcem, informoval server The National News. V areálu nazvaném podle Abraháma (arabsky Ibrahím), k němuž se hlásí křesťané, židé i muslimové, je i takzvané Uvítací středisko (The Welcome Centre), v němž se mají konat mezináboženská setkání či semináře. Výstavba Abrahámovského rodinného domu začala v roce 2019 a otevřen byl letos v únoru, od března se v něm konají prohlídky pro turisty. Mešita, kostel a synagoga byly postaveny podle návrhu, který vytvořil ghansko-britský architekt David Adjaye. Zvenku jsou si podobné, všechny jsou bílé ve tvaru krychle obehnané sloupovím, které je ale u každé z budov trochu jiné. (novinky.cz, 3. 8.) ■■ V září střídá na postu velvyslance v Izraeli Martina Stropnického Veronika Kuchyňová Šmigolová. Chce prohloubit bezpečnostní a obrannou spolupráci a dát vládě potřebné podklady pro možná kontroverzní rozhodnutí, zda přestěhovat českou ambasádu z Tel Avivu do Jeruzaléma. V rozhovoru pro *Echo* například říká, že pokud by o stěhování hlasovala současná vláda, většina by zvedla ruku. Zároveň si ale všichni uvědomují, že udržet jednotnou Evropu v době, kdy Ukrajina válčí s Ruskem, je prioritou. „Podpora Ukrajiny bude jedním z témat, která budou během mého působení důležitá,“ říká. „Bude to spíš o tom, jak jim tu spolupráci a eventuálně i vojenskou pomoc přes třetí stranu lépe umožnit, nežli kázání, co by bylo správné a co by Izrael měl dělat. Myslím, že pro Izrael jsme v Evropě jeden z mála klíčových partnerů. Stejně tak Izrael má v české zahraniční politice specifické postavení, které neodpovídá jeho velikosti. A je to dáno jak historicky,



Mešita, synagoga a kostel v Abu Dhabi. Foto archiv

ky, a nejen roky 1947 a 1948 a tím, že jsme Izraeli v prvopočátcích poskytli zbraně. Začalo to už Masarykem a hilsneriádou. Izraelci vnímají, že u nás byl antisemitismus výrazně slabší než v okolních zemích. A že jsme tu měli osobnosti jako právě T. G. Masaryk, který se postavil proti antisemitismu a ve dvacátých letech navštívil Jeruzalém a podporoval tehdejší Palestinu jako domovinu pro Židy,“ uvedla Veronika Kuchyňová Šmigolová. (echo-prime.cz, 5. 8.) ■■ Model prostějovského zámku i bývalé nové synagogy si můžete nově zakoupit v turistickém informačním centru prostějovské radnice. „Oba počiny vznikly díky dotaci z oblasti turistického ruchu. Před časem jsme v radě města schválili nákup 200 kusů miniatur – takzvaných památek do kapsy, kdy budeme mít k dispozici celkem čtyři druhy modelů. Konkrétně dominantu města – tedy prostějovskou radnici, dále zámek, Národní dům a bývalou novou synagogu. Od každé památky bude 50 kusů,“ uvedl primátor města František Jura. (vecernikpv.cz, 3. 8.) ■■ Časlavská synagoga je významnou kulturní památkou nejen města, ale celé České republiky. Řadí se mezi jediné dvě dochované synagogy architekta Wilhelma Stiassnyho na našem území. Tou druhou je Jubilejní synagoga v Praze v Jeruzalémské ulici. Ostatní byly zničeny, zbourány či přestavěny. Synagoga se v roce 1994 vrátila Židovské obci Praha ve špatném stavu a od devadesátých let v ní proběhlo několik fází rekonstrukčních prací. Díky tomu už dále nepodléhala zkáze, ale bylo potřeba dokončit opravy tak, aby se dala plnohodnotně využívat. Pražská židovská obec také chystá rekonstrukci a rozšíření historického domu v pražské Dlouhé ulici, známého jako dům U Zlatého či U Zeleného stromu. Součástí projektu bude novostavba v proluce do Haštalské ulice. „Budova

zůstane multifunkční. V nové části do Haštalské ulice budou čtyři byty. Plánujeme také gastro provozy,“ uvedl předseda obce František Bányai. V současnosti se v budově nachází kavárna, hudební klub či vinárna s posezením na nádvoří. Novostavba do Haštalské ulice má mít sedm nadzemních podlaží a kromě bytů v ní má být přízemní komerční prostor. (Mf DNES, 9. 8.) ■■ Hračky jsou určeny hlavně dětem, ale výstava, kterou můžete navštívit v Městském muzeu a galerii ve Vodňanech rozhodně potěší i dospělé. Představuje hračky jejich mládí. Do dětských let se mohou vrátit rodiče i babička s dědečkem. Výstava s názvem Hračky 20. století, kterou najdete ve vodňanské synagoze, představuje vláčky, autíčka, nafukovací hračky do vody, autodrážky i panenky a mnoho dalších hraček, které návštěvníky vrátí zpět v čase. Pokud máte rádi výstavy s nádechem nostalgie, určitě si tu ve Vodňanech nenechte ujít. Navštívit ji můžete až do 30. září. (prachaticky.denik.cz, 8. 8.) ■■ Nejen kdo byl kdo, v jakém období žil, ale také jaký měl charakter, co ve svém životě vykonal. To vše lze vyčíst z židovských náhrobků. To je jen střípek ze záplavy informací, které dostali účastníci nedělní komentované prohlídky židovského hřbitova v Radeníně. Uskutečnila se u příležitosti Dne židovských památek. Součástí happeningu, který navštívilo asi padesát lidí, byl také poutavý přednes básní za zvuků lyry. Akci pro veřejnost s pietním nádechem uspořádal táborský spolek Hadasa, průvodcem po radenínském hřbitově se stal regionální historik, spisovatel a správce hřbitova Karel Vošta, tematické básně četla Ludmila Peřinová a na lyru ji doprovázela Eva Kozinská. Celý program schválil rabinát Židovské obce v Praze. Přichází si vyslechni nejen básně místního židovského básníka Oskara Ledera-

ra, ale i poutavý výklad o historii zdejšího hřbitova, radenínských Židů a dokonce informace o některých zajímavých, bohatých i chudých zesnulých, kteří tu mají náhrobky. Součástí setkání se stala i tichá vzpomínka na oběti Osvětimi, Terezína, vyhlazovacích a dalších koncentračních táborů. (Jindřichohradecký, Táborský, Písecký deník, 17. 8.)

■■ V září střídá na postu velvyslance v Izraeli Martina Stropnického Veronika Kuchyňová Šmigolová. Chce prohloubit bezpečnostní a obrannou spolupráci a dát vládě potřebné podklady pro možná kontroverzní rozhodnutí, zda přestěhovat českou ambasádu z Tel Avivu do Jeruzaléma. V rozhovoru pro *Echo* například říká, že pokud by o stěhování hlasovala současná vláda, většina by zvedla ruku. Zároveň si ale všichni uvědomují, že udržet jednotnou Evropu v době, kdy Ukrajina válčí s Ruskem, je prioritou. „Podpora Ukrajiny bude jedním z témat, která budou během mého působení důležitá,“ říká. „Bude to spíš o tom, jak jim tu spolupráci a eventuálně i vojenskou pomoc přes třetí stranu lépe umožnit, nežli kázání, co by bylo správné a co by Izrael měl dělat. Myslím, že pro Izrael jsme v Evropě jeden z mála klíčových partnerů. Stejně tak Izrael má v české zahraniční politice specifické postavení, které neodpovídá jeho velikosti. A je to dáno jak historicky,

ky, a nejen roky 1947 a 1948 a tím, že jsme Izraeli v prvopočátcích poskytli zbraně. Začalo to už Masarykem a hilsneriádou. Izraelci vnímají, že u nás byl antisemitismus výrazně slabší než v okolních zemích. A že jsme tu měli osobnosti jako právě T. G. Masaryk, který se postavil proti antisemitismu a ve dvacátých letech navštívil Jeruzalém a podporoval tehdejší Palestinu jako domovinu pro Židy,“ uvedla Veronika Kuchyňová Šmigolová. (echo-prime.cz, 5. 8.) ■■ Model prostějovského zámku i bývalé nové synagogy si můžete nově zakoupit v turistickém informačním centru prostějovské radnice. „Oba počiny vznikly díky dotaci z oblasti turistického ruchu. Před časem jsme v radě města schválili nákup 200 kusů miniatur – takzvaných památek do kapsy, kdy budeme mít k dispozici celkem čtyři druhy modelů. Konkrétně dominantu města – tedy prostějovskou radnici, dále zámek, Národní dům a bývalou novou synagogu. Od každé památky bude 50 kusů,“ uvedl primátor města František Jura. (vecernikpv.cz, 3. 8.) ■■ Časlavská synagoga je významnou kulturní památkou nejen města, ale celé České republiky. Řadí se mezi jediné dvě dochované synagogy architekta Wilhelma Stiassnyho na našem území. Tou druhou je Jubilejní synagoga v Praze v Jeruzalémské ulici. Ostatní byly zničeny, zbourány či přestavěny. Synagoga se v roce 1994 vrátila Židovské obci Praha ve špatném stavu a od devadesátých let v ní proběhlo několik fází rekonstrukčních prací. Díky tomu už dále nepodléhala zkáze, ale bylo potřeba dokončit opravy tak, aby se dala plnohodnotně využívat. Pražská židovská obec také chystá rekonstrukci a rozšíření historického domu v pražské Dlouhé ulici, známého jako dům U Zlatého či U Zeleného stromu. Součástí projektu bude novostavba v proluce do Haštalské ulice. „Budova

zůstane multifunkční. V nové části do Haštalské ulice budou čtyři byty. Plánujeme také gastro provozy,“ uvedl předseda obce František Bányai. V současnosti se v budově nachází kavárna, hudební klub či vinárna s posezením na nádvoří. Novostavba do Haštalské ulice má mít sedm nadzemních podlaží a kromě bytů v ní má být přízemní komerční prostor. (Mf DNES, 9. 8.) ■■ Hračky jsou určeny hlavně dětem, ale výstava, kterou můžete navštívit v Městském muzeu a galerii ve Vodňanech rozhodně potěší i dospělé. Představuje hračky jejich mládí. Do dětských let se mohou vrátit rodiče i babička s dědečkem. Výstava s názvem Hračky 20. století, kterou najdete ve vodňanské synagoze, představuje vláčky, autíčka, nafukovací hračky do vody, autodrážky i panenky a mnoho dalších hraček, které návštěvníky vrátí zpět v čase. Pokud máte rádi výstavy s nádechem nostalgie, určitě si tu ve Vodňanech nenechte ujít. Navštívit ji můžete až do 30. září. (prachaticky.denik.cz, 8. 8.) ■■ Nejen kdo byl kdo, v jakém období žil, ale také jaký měl charakter, co ve svém životě vykonal. To vše lze vyčíst z židovských náhrobků. To je jen střípek ze záplavy informací, které dostali účastníci nedělní komentované prohlídky židovského hřbitova v Radeníně. Uskutečnila se u příležitosti Dne židovských památek. Součástí happeningu, který navštívilo asi padesát lidí, byl také poutavý přednes básní za zvuků lyry. Akci pro veřejnost s pietním nádechem uspořádal táborský spolek Hadasa, průvodcem po radenínském hřbitově se stal regionální historik, spisovatel a správce hřbitova Karel Vošta, tematické básně četla Ludmila Peřinová a na lyru ji doprovázela Eva Kozinská. Celý program schválil rabinát Židovské obce v Praze. Přichází si vyslechni nejen básně místního židovského básníka Oskara Ledera-



Židovský hřbitov v Radeníně. Foto archiv.

ra, ale i poutavý výklad o historii zdejšího hřbitova, radenínských Židů a dokonce informace o některých zajímavých, bohatých i chudých zesnulých, kteří tu mají náhrobky. Součástí setkání se stala i tichá vzpomínka na oběti Osvětimi, Terezína, vyhlazovacích a dalších koncentračních táborů. (Jindřichohradecký, Táborský, Písecký deník, 17. 8.)

(jd)

Kalendárium

Dne **18. září** oslaví **75.** narozeniny filozof **TOMÁŠ KULKA**. Narodil se roku 1948 v Praze (jeho otec Erich, česko-izraelský spisovatel přeživší Osvětim, patřil k významným historikům šoa). Roku 1967 začal studovat filozofii a politickou ekonomii na FF UK, po sovětské invazi odešel do Anglie, kde vystudoval filozofii (u sira Karla R. Poppera) a ekonomii na London School of Economics (B.A. Hons. Phil – Econ. 1971). V roce 1972 se přestěhoval do Izraele, kde pokračoval ve studiích filozofie na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a obhájil doktorát; současně pracoval jako zpravodaj Svobodné Evropy pro Blízký východ (1972–1991). Na Hebrejské univerzitě pak přednášel formální logiku, dějiny moderní filozofie, filozofii vědy a estetiku, na jeruzalémské Becalelově Akademii výtvarných umění učil filozofii umění. V roce 1986 přešel na Telavivskou univerzitu a založil zde obor filozofie umění. Jako hostující profesor působil v letech 1992–1996 na Středoevropské univerzitě v Praze. Od roku 1996 vyučuje jako docent na katedře estetiky FF UK, přednáší a přispívá do odborných periodik. Čtenáři ho mohou znát z minulosti jako autora týdeníku *Respekt*, v *Rch* s T. Kulkou vyšly dva rozhovory a také jeho vzpomínka na bratra, sochaře Dana Kulku; v *Židovské ročenice 5754* publikoval rozsáhlý rozhovor se znalcem raného křesťanství Davidem Flusserem.

Tomáš Kulka se zaměřuje především na problémy současné estetiky (sémiotické teorie umění, hodnocení uměleckého díla, teorii metafory, definice umění, problémy kýče a falza). V nakladatelství Torst vydal zásadní publikaci *Umění a kýč* (1994, rozšířené vydání 2002); roku 2004 vyšla v nakl. Academia kniha *Umění a falzum: Monismus a dualismus v estetice* a roku 2019 v nakl. Argo publikace *Umění a jeho hodnoty. Logika umělecké kritiky*. V současné době plánuje vydat vzpomínky na svůj zajímavý a poměrně dobrodružný život, na které

se jako čtenáři těšíme. A zatím co nejsrdečněji přejeme: *Ad mea veesrim šana!*

Připomínáme ještě dvě srpnová výročí: Před **čtvrtstoletím, 28. srpna 1998**, zemřel náhle v Praze literární kritik, překladatel a spisovatel **JOSEF VOHRÝZEK**. Narodil se 17. května 1926 v Praze v židovské rodině, v letech 1940–1950 žil ve Švédsku. Po návratu vystudoval bohemistiku a literární vědu na FF UK. Poté pracoval jako nakladatelský redaktor, roku 1964 vydal novelu *Chodec*. Působil také jako odborný pracovník v Ústavu pro českou literaturu, odkud byl z politických důvodů vyloučen a od roku 1972 se mohl žít jen v dělnických profesích. Patřil k prvním signatářům Charty 77. Jeho texty vycházely jen v exilových nakladatelstvích a v samizdatu (roku 1986 vyšel v Edici Expedice soubor jeho próz i kritik pod názvem *Knihy Josefova*). Po roce 1989 publikoval své kritické texty hlavně v *Respektu*, *Lidových novinách*, *Literárních novinách* a *Literární příloze Revolver Revue*. Přeložil desítky děl ze



Tomáš Kulka, 2021. Foto Karel Cudlín.

švédštiny, například Strindbergova dramata či Bergmannovy *Filmové povídky*; asi všechny děti znají dobrodružství Pipi Dlouhé punčochy v jeho převodu. Když před rokem, **4. srpna 2022**, zemřel náhle ve věku pětasedmdesáti let **TOMÁŠ TOMÁŠEK**, ve smutečních projevech zaznělo hodně o jeho rozmanitých aktivitách a zálibách. Vyučený truhlář, pěstitel kaktusů a sukulentů, sběratel nerostů, milovník barokní architektury a výtvarného umění obecně, básník (kterému vyšlo několik sbírek), sportovec, signatář Charty 77, překladatel hebrejštiny pro samizdatovou edici Alef, signalista u železnice, čistič odpadních vod a v první polovině devadesátých let správce budov a hřbitovů, jenž se mimo jiné podílel na renovaci Vysoké a Staronové synagogy i Obřadní síně na Novém židovském hřbitově. Letos byl k prvnímu výročí smrti na tomto hřbitově odhalen na jeho hrobu náhrobní kámen z krásné šedomodré slivenecské žuly. Je na něm citát z jedné Tomovy básně: *Životu / midraš říká: / stín letícího ptáka.* (am)

Přeložil desítky děl ze švédštiny, například Strindbergova dramata či Bergmannovy *Filmové povídky*; asi všechny děti znají dobrodružství Pipi Dlouhé punčochy v jeho převodu. Když před rokem, **4. srpna 2022**, zemřel náhle ve věku pětasedmdesáti let **TOMÁŠ TOMÁŠEK**, ve smutečních projevech zaznělo hodně o jeho rozmanitých aktivitách a zálibách. Vyučený truhlář, pěstitel kaktusů a sukulentů, sběratel nerostů, milovník barokní architektury a výtvarného umění obecně, básník (kterému vyšlo několik sbírek), sportovec, signatář Charty 77, překladatel hebrejštiny pro samizdatovou edici Alef, signalista u železnice, čistič odpadních vod a v první polovině devadesátých let správce budov a hřbitovů, jenž se mimo jiné podílel na renovaci Vysoké a Staronové synagogy i Obřadní síně na Novém židovském hřbitově. Letos byl k prvnímu výročí smrti na tomto hřbitově odhalen na jeho hrobu náhrobní kámen z krásné šedomodré slivenecské žuly. Je na něm citát z jedné Tomovy básně: *Životu / midraš říká: / stín letícího ptáka.* (am)

PŘED STO LETY

Před **sto lety**, ve dnech **6.–18. srpna 1923**, se v Karlových Varech konal **XIII. SIONISTICKÝ KONGRES**. Nebylo to poprvé, premiéru měli sionisté v lázeňském městě již roku 1921, kdy se tu – s velkým úspěchem – konal kongres předchozí, tedy dvanáctý. V obou případech probíhal v Grandhotelu Schützenhaus, kde bylo od roku 1909 umístěno varieté Orpheum (hotel stojí na svém místě dodnes). Zatímco hlavním tématem velkolepého XII. kongresu byla otázka vztahu s arabským obyvatelstvem v Palestině, o dva roku později se rokovalo především o práci Palestinské sionistické exekutivy (později přejmenované na Židovskou agenturu), která hrála vůdčí roli v organizování židovské imigrace do Svaté země. Jak popisuje Mirjam Zadoff v knize *Tak napřesrok v Marienbadi* o „ztracených světech židovských lázeňských kultur“ (č. 2017), kongres sice plynul podobně hladce jako ten předchozí, ale neobešel bez antisemitských výtržností a výlevů v německonacionálním tisku, v tomto městě nikoli neobvyklých.

Zadoff roli Karlových Varů pro sionistické hnutí zdůrazňuje: charakterizuje ho jako židovské místo „včerejška“, kam v době Rakouska-Uherska přijížděli Židé z různých koutů Evropy včetně Ruska, Polska a Haliče, aby si tu užívali léčebnou kúru, atmosféru místních hotelů a hostinců i péči četných (ovšem většinou jen na letní sezonu zaměstnaných) židovských lékařů. Současně se toto město s dobře vybudovanou infrastrukturou a polohou mezi západní a východní Evropou stalo místem budoucnosti, „překvapivě dobře fungující scénou sionistických setkání a akcí“. Po první světové válce se výrazně změnilo vnímání této lokace: „Se zřetelem k útrapám, které válka přinesla a i nadále přinášela tolika Židům, jevila se starost o sebe samé jako dekadentní, neodpovědná a egoistická. Teď převážila starost o kolektivní já a o realizaci národní utopie, která se od Balfourovy deklarace stala prostorem hmatatelných možností. Potřeba *židovského* místa se teď už nemohla zdržovat chimérou chráněného místa letního setkávání.“

Letos v srpnu přijela do Karlových Varů připomenout XIII. sionistický kongres velvyslankyně Státu Izrael paní Anna Azari. Na památku události zasadila pamětní strom a na Tržní kolonádě otevřela výstavu *Izrael 75* (potrvá do 18. září). (am)

Bob Dylan**FILOSOFIE MODERNÍ PÍSNĚ**

■ První kniha Boba Dylana od jeho memoárů nazvaných *Kroniky I* a vydaných v roce 2004 a zároveň i jeho první kniha od získání Nobelovy ceny za literaturu v roce 2016. V šestašedesáti koncentrovaných textech píše Dylan o skladbách jiných umělců, Little Richardem či Rayem Charlesem počínaje, Ninou Simone či The Clash konče, přičemž se od triviálních konstatování a dylanovských žertů dostává k zásadním postřehům o povaze populární hudby. Analyzuje to, čemu říká past jednoduchých rýmů, rozebírá, jak přidání jediné slabiky může píseň oslabit, a vysvětluje, jak bluegrass souvisí s heavy metalem. Třebaže zdánlivě pojednává jen o hudbě, nabízí i pronikavé zamyšlení nad lidskou existencí. Kniha obsahuje i sto padesát vybraných fotografií a ilustrací.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2023. Z angličtiny přeložila Gita Zbavitelová. 352 stran, doporučená cena 988 Kč.

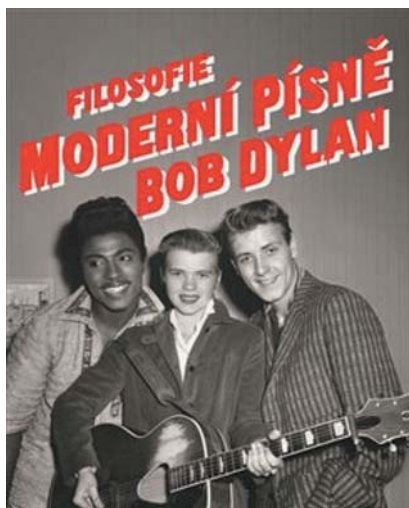
Jiří Kamen**SPLÍN ARCIBISKUPA KOHNA**

■ Napínavé dílo rozhlasového redaktora a spisovatele, v němž hlavní hrdina (stárnoucí novinář) pátrá po stopách pokladu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna. Činí tak na popud Hanuše Weigla (postavy snad napsané podle známého židovského advokáta žijícího od roku 1939 v Izraeli). Tím začíná cesta labyrintem domněnek, odkazů, literárních a dějinných odboček, útržků ze životů více či méně známých postav a historických anekdot s více či méně zjevnou spojitostí.

Vydalo nakl. Argo roku 2023. 440 stran, dop. cena 398 Kč.

Max Picard**HITLER V NÁS**

■ Rozbor nacismu od švýcarského filozofa, psychiatra a spisovatele coby vyvrcholení krize evropských hodnot. Picard nevidí v nacismu osamocený jev, ale symptom deformace moderního člověka, kterého vnímá jako člověka naprosté diskontinuity, manipulovatelného každým, kdo této roztržitosti dá být zkarikovanou jednotu. Stopuje nacismus v projevech, které s ním na první pohled nesouvisejí, ale při pozorném pohledu se objeví jejich vnitřní souvislost s hitlerismem. Ačkoli knížka o Hitlerovi v lidech byla napsána těsně poté, co nacismus otrásl světem, neztratila bohužel dodnes platnost jako varování před populismem a xenofobií.

KNIHY VÝSTAVY**UDÁLOSTI**

Vydalo nakl. Dauphin v Praze roku 2022 (3. vydání). Z němčiny přeložil Václav A. Černý. 216 stran, dop. cena 328 Kč.

Robert Zaretsky**ZNEKLIDŇUJÍCÍ
SIMONE WEILOVÁ**

■ Čerstvý titul o filozofce, mystičce a sociální reformátorce od amerického profesora historie R. Zaretského charakterizoval filozof Miroslav Petříček takto:

„Simone Weilová (1909–1943), známá jako ‚patronka všech outsiderů‘, byla jednou z nejpozoruhodnějších myslitelů dvacátého století, filozofkou, která skutečně žila podle svých politických a etických ideálů. Kniha Roberta Zaretského ukazuje nově různé stránky Weilové – přísnou racionalistku, která se oddávala zároveň vlastního typu mysticismu; revolucionářku se slabostí pro anarchismus, která však věřila v hierarchii práce; a humanistku, která lidské potřeby a povinnosti nadřazovala lidským právům. Kniha *Zneklidňující Simone Weilová* ctí složitost jejího myšlení a vypovídá o tom, proč nepřestává fascinovat čtenáře i dnes.“

Vydalo nakl. Kalich v Praze roku 2023. Z angličtiny přeložil Martin Pokorný. 208 stran, dop. cena 348 Kč (v e-shopu nakl. 296 Kč).

Z PROGRAMŮ DESETI HVĚZD

■ Z programu budov opravených v rámci revitalizace židovských památek v ČR lze navštívit například novou výstavu ve Staré synagoze v Plzni. Potrvá do konce října a kurátor R. Kodera představuje malířku,

grafičku a ilustrátorku Terezu Marianovou, absolventku Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara. Studovala v ateliéru Ilustrace a grafiky pod vedením Václava Šlajcha a Renáty Fučíkové a je nositelkou několika ocenění za „Nejkrásnější knihu“.

■ V téže synagoze se koná v pondělí **11. září** od 19 hodin závěrečný koncert z letošního cyklu *Hudba v synagogách plzeňského regionu*: vystoupí Cimbálová muzika Milan Broučka.

■ V mikulovské Horní synagoze se můžete až do konce října těšit z výstavy o životě a práci jednoho z nejoblíbenějších českých spisovatelů Oty Pavla.

■ Informace o všech pořadech v revitalizovaných synagogách a rabínských domech naleznete na stránce www.10hvezd.cz.

VELKÁ SYNAGOGA V PLZNI

■ Výstavy obměnila i Velká synagoga v Plzni a i zde se projevuje fakt, že v západočeské metropoli sídlí Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara. Ve dnech **18. 9. – 31. 10.** je zde ke zhlédnutí výstava s názvem *Tažní ptáci. Diaspora, exil, imigrace*, jejíž kurátorkou je Renáta Fučíková. Její studenti zachytili významné osobnosti evropské historie a vznikl pozoruhodný soubor portrétů mimořádných postav střeoevropských dějin, vědy, umění, architektury, podnikání či sportu.

■ Ve Velké synagoze se **12. září** od 20 hodin koná koncert Michala Prokopa a jeho skupiny Framus Five.

EVROPSKÝ DEN JAZYKŮ

■ Library of Languages ve spolupráci se Zastoupením Evropské komise v České republice zve na 6. ročník jazykového festivalu *Evropský den jazyků* v Kampusu Hyberské, který se uskuteční **26. září** od 9 do 21 hodin.

Zastřešujícím tématem letošního ročníku jsou jazyky střední Evropy – Cesta do středu země. Program zahrnuje minikurzy širokého spektra jazyků (nejen těch vyučovaných na FF UK), workshopy, přednášky, únikovou hru nebo výstavu.

V rámci výročí 100 let pražské polonistiky se na programu akce podílí rovněž Polský institut, který připravil workshopy a přednášky o jazycích, spjatých s územím Polska. Petr Jan Vinš pohovoří o jidiš a workshop o jidiš divadle připravila pianistka a skladatelka z Židovského divadla ve Varšavě Teresa Wrońska (na jejím pozvání se podílelo Židovské muzeum v Praze).

Více viz libraryoflanguages.ff.cuni.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC PRAHA

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrtě

■ V pondělí **18. září** se Káva koná na téma Čemu se smáli v terezínském ghettu? Kabaret s názvem *Smějte se s námi* vytvořil v terezínském ghettu JUDr. Felix Porges. Napsal k němu hudbu, kabaret režisoval, hrál v něm a titulní roli svěřil Elly Bernsteinové, kterou si v Terezíně vzal za ženu. Základním rámcem představení bylo setkání dvou přátel po skončení války v Praze na Václavském náměstí. Jeden prošel Terezínem, druhý přečkal válku doma a ptá se: „Jaké to tam bylo?“ Terezínský odpovídá: „Byla to skvělá rekreace.“ Satirické kabaretní představení napsané pro jedenáct herců se v terezínském ghettu hrálo na jaře a v létě 1944. Dialogy na předscénách si po vzoru forbin Voskovce a Wericha braly na mušku zlořády terezínského života. Kabaret pomáhal upevňovat naději, že život v ghettu lze přežít a že svoboda se blíží, dodával zdání „normálnosti“ a sílu vydržet.

Autentické ukázky z kabaretu bude komentovat **Zdeněk Prokeš**, jeden ze tří synů autora kabaretu, mj. bývalý choreograf a šéf baletu Hudebního divadla Karlín (1983–90), Národního divadla v Brně (1991–2004), v letech 2002–2007 ředitel Národního divadla v Brně a od roku 2010 umělecký šéf Laterny magiky.

Účinkují: Tereza Indráková – flétna, zpěv; Jiří Jelínek – housle, zpěv, četba ukázek; Petr Vodička – zpěv, četba; František Tomášek – aranžmá, akordeon.

■ Ve středu **27. září** pak uvítáme na Kávě herečku, již není třeba dlouze představovat: **Ivu Janžurovou**.

■ Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil, moderuje a těší se na vás Honza Neubauer.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP

■ Neděle **10. září** od 10.00: **Nedělní dílna pro rodiče a děti: Lviček Arje seznamuje děti s židovským rokem.** Děti se dozvědí, jak vypadá židovský kalendář, kdy Židé slaví Nový rok nebo svátky Roš hašana, Jom kipur, Sukot a Simchat Tora. Naučí se písničky ke každému svátku a ochutnají tradiční sváteční pokrmy. Vstupné 90 Kč. Prohlídka: Jeruzalémská synagoga.

■ **11. září** od 15.00: **Sousedské setkání na Kozím plácku** (náměstíčko na křižování Kozí, Haštalské a U Obecního dvora, Praha 1). Kozí pláček se na jedno odpo-

KULTURNÍ POŘADY



Sváteční ilustrace Marka Podwala.

ledne promění v tradiční štetl, symbol předválečného židovského života. Zve-me vás na ochutnávku gastronomického dědictví východoevropských Židů, ke kterému neodmyslitelně patří gefilte fiš nebo šoulet. Těšit se můžete na plzeňskou klezmerovou kapelu Mi Martef, jejíž repertoár odráží bohatství židovské písňové kultury napříč časem. Pro děti bude přichystaná výtvarná dílna s názvem *Barvy a tóny štetlu*. Akce se uskuteční za finanční podpory MČ Praha 1. Vstup volný.

■ **12. září** od 19.00: **Literárně-diskusní večer ve spolupráci s Pražským literárním domem.**

Francouzská germanistka Héléne Leclerc, autorka nové publikace *Lenka Reinerová und die Zeitschrift »Im Herzen Europas«*, pohovoří o pražské německy píšící spisovatelce a zakladatelce Pražského literárního domu Lence Reinerové se zvláštním důrazem na její působení v německojazyčném měsíčníku *Im Herzen Europas* a na širší kontext československé kulturní politiky v období pražského jara. Přednáška se uskuteční v německém jazyce s tlumočením do češtiny. Maiselova synagoga (Maiselova 10, Praha 1); vstup volný.

■ **14. září** od 19.00: **Koncert – Pavel Bořkovec Quartet.** Koncert nepřehlédnutelného souboru české hudební scény, který vznikl na půdě Akademie múzických umění v Praze. V průběhu večera zazní skladby české meziválečné a poválečné avantgardy. Vstupenky možno za-

koupit v Informačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách Židovského muzea v Praze. Koncert se koná za finanční podpory Magistrátu hlavního města Prahy. Maiselova synagoga; vstupné 230 Kč/150 Kč.

■ **26. září** od 18.00: **Večer izraelské literatury.** V rámci večera budou představeny dvě novinky izraelské literatury vycházející v nakladatelství Garamond ve společnosti Albatros Media. Román *Jednoho krásného dne* Šemi Zarhina, který uvede překladatelka Alžběta Glancová, je protkán dějinami Státu Izrael od šestidenní války do osmdesátých let 20. století. Překladatelka Šárka Melanie Sedláčková představí román Hily Blumové *Jak milovat svoji dceru* (v roce 2022 ověřený prestižní izraelskou Sapirovou cenou) o zdánlivě nevysvětlitelném odcizení mezi matkou a její dospělou dcerou. Koná se v kavárně Božská Lahvice, Bílkova 122/6, Praha 1; vstup volný.

PROGRAM

V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ V září pokračují varhanní koncerty v Jeruzalémské synagoze: **13. září** zahraje od 18 hodin Jan Kalfus a každou středu od 17 hodin se navíc koná malý varhanní koncert.

Ve zrekonstruované synagoze naleznete kromě stálé výstavy o dějinách poválečné židovské obce i výstavu mapující činnost podnikatele, sběratele a mecenáše Jindřicha Waldese.

NOVOROČNÍ BENEFICE

■ Nadační fond obětem holokaustu pořádá ve čtvrtek **7. září** od 18.00 novoroční benefici. Uskuteční se v krásném prostředí funkcionalistické Winternitzovy vily (Na Cihlářce 10, Praha 5) od architekta Adolfa Loose, již si budete moci prohlédnout. K poslechu zahraje Naches trio, pražská jidiš kapela, a ukrajinsko-židovský sbor Naděje. Moderuje Ester Janečková. Zazní novoroční slovo vrchního zemského rabína K. E. Sidona a troubení na šofar. Čeká vás i košer víno z Chrámců a tombola.

Výtěžek z večera bude věnován na péči o přeživší šoa. Místa si laskavě rezervujte na e-mailu pavelkova@fondholocaust.cz nebo na tel. čísle 224 261 573 (kapacita je omezena).

Potřebnou péči o přeživší můžete podpořit také zasláním finančního daru na účet veřejné sbírky 2113642498/2700. Děkujeme!

os

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Seminární práce:** Letos čtvrtého září zahajují žáci a studenti Lauderových škol již 27. rok činnosti školy. Jedním ze specifík LŠ jsou povinné a velmi důsledně vedené i hodnocené seminární práce. Povinné jsou pro studenty vyššího gymnázia, kteří mají ale jednou za studium možnost vybrat si místo seminární práce dobrovolnický projekt. Již druhým rokem nejlepší práce škola oceňuje. V uplynulém školním roce bylo oceněno celkem 14 studentských prací, témata byla velmi různorodá: např. Samuel Büchler byl oceněn za práci na téma Vztah mladých židů k Izraeli, Eliáš Pojar za práci Genocida na Ukrajině?, Anna Vančurová za práci Vlastnosti meteorického roje kappa Cygnid na základě pozorování evropskou bolidovou sítí (SOČ), Magdalena Turková za práci na téma Naratologický rozbor *Proměny* F. Kafky či Matylda Kallusová za text na téma Akustický monitoring vybraných druhů ptáků. Studenti si téma vybírají na základě svého zájmu a nabídky pedagogů.

■ **Pedagogové:** Škola v rámci *Obecních novin* pravidelně představuje své pedagogy; přetiskujeme část rozhovoru s **JIRÍM RATAJÍKEM**, který vyučuje český jazyk, literaturu, občanskou a mediální výchovu a základy společenských věd.

Jirko, co děláš proto, aby tě učení těšilo, abys tzv. „nevyhořel“?

Vlastně hned několik věcí. V posledních letech mi hodně podnětů dala školení provádějících učitelů programu Učitel na živo. Tam má člověk příležitost podívat se na svou práci z odstupů, mluvit o ní s kolegy z jiných škol a dalšími odborníky. Kromě toho i podávání zpětné vazby studentům tohoto programu na jejich výuku mě přivádí k reflexi vlastní práce. A kromě školy mám ještě takový vedlejšák – věnuju se aktivně nezávislému divadlu. Každý učitel musí být trochu herec a režisér, nu a já tyhle profese nevykonávám jen ve škole, ale i v divadle.

Nedávno jsem v divadle viděla tvou adaptaci *Myši Natálie Mooshabrové*. Představení jsi režíroval, podílel ses i na scénáři. Jak obohacuje divadlo tvé učení?

Dramata jsou součástí literatury a myslím, že v tom mám trochu náskok proti ostatním kolegům češtinářům. Přeci jen znám řadu her zevnitř. Příprava divadelní inscenace znamená intenzivní dramaturgickou práci, jejíž součástí je hluboká interpretace. Jako herec mám příležitost proniknout do motivací postav, do jejího vnitřního světa mnohem hlouběji než jako běžný čtenář. Pokud bych měl být konkrétnější, bez mé divadelní praxe bychom spolu asi nevedli seminář Moderní divadlo, v němž se zabýváme vý-

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE



vojem divadla i analýzou současných inscenací. A snad z toho mají prospěch i naši studenti. Každopádně Lauderky jsou na DAMU dost známá firma.

Učíš mediální výchovu, což je předmět, který není příliš obvyklý, byť jeho obsah by měl být probrán na všech základních školách v ČR. Co se v ní žáci učí?

Koncepčně vycházím z programu Rozumět médiím, který se soustředí na porozumění mediálnímu světu. Svět médií se však intenzivně proměňuje: například sociální síť Facebook v době, kdy jsem na LŠ nastupoval, ještě nebyla lokalizována do češtiny, po pár letech se z ní stala dominantní komunikační platforma, dnes je pro studenty naprosto mrtvá. Snažím se proto vycházet z on-line materiálů, které dokážou flexibilně reagovat na proměny mediálního světa. Skvělým zdrojem jsou třeba stránky Jednoho světa.

A co konkrétně učím? Ve zpětných vazbách studenti často oceňují to, že jim umožňuji v hodinách reflektovat aktuální témata, která se v médiích zrovna objevují. Že je to nejen baví, ale i tlačí k tomu, aby více sledovali dění ve společnosti.

Učíš předměty, které jsou náročné na přípravu. Jak se na hodiny připravuješ?

Mám až nezdravý návyk na sledování zpravodajských webů, twitterových účtů novinářů nebo politiků, poslech podcastů... Baví mě sledovat, co se ve světě děje, a snažím se tento zájem přenést i na své svěřence. Kromě toho samozřejmě čtu beletrii, chodím do divadel, do kina. To všechno se dá ve škole využít, a tak to беру jako součást své práce. Při přípravě na konkrétní hodinu se snažím přemýšlet nad smyslem toho, co se v hodině má dít. Proč se máme zabývat tím či oním tématem. Snažím se najít jádro, které bude dávat smysl i studentům, a od toho se odrážím k jednotlivým aktivitám.

Připravila Irena Poláková

LOUTKY V PACOVĚ

■ Třináctý srpen je po léta stanoven jako Den židovských památek v celé naší zemi, a stejně tak i ve zdevastované, ale díky činnosti spolku Tikun znovu rostoucí jak bájný pták Fénix z popela, synagoze v Pacově. Velmi stylově do synagogy přijeli prostějovští loutkáři ze spolku LD Starost se svými historickými marionetami a předvedli

malou dramaturgií z povídek o Modchem a jeho ženě Rézi, oblíbených literárních postavách židovského světa, které největší slávu sklízely koncem dvacátých let minulého století. *Ivan Čech*

KOMENTOVANÁ PROHLÍDKA

■ Dne 10. září od 14 hodin se v rámci Evropských dnů kulturního dědictví koná komentovaná prohlídka Nového židovského hřbitova v Praze 5 na Malvazinkách (vstup je z Peroutkovy ulice).

IZRAELSKÉ TANCE S BESAMIM

■ Přijďte na pravidelný kurz poznat izraelské tance a s nimi moderní izraelskou hudbu. Začínáme již 12. září.

Tanec měl v židovském životě vždy důležitou roli. Izraelské tance navazují na tuto tradici a současně v sobě odrážejí i moderní izraelskou hudbu a taneční styly. Nemusíte chodit s tanečním partnerem, do tanečního kruhu se může přidat i jednotlivec. Přivítáme i úplné začátečníky. Energickou atmosféru si užijí lidé jakéhokoli věku.

Tančíme v gymnáziu Na Pražačce, Praha 3 (stanice tramvají Vozovna Žižkov) každé úterý od 18 do 22 hodin. Bližší informace: Ondřej Novák, besamim@volny.cz, tel.: 603 852 917, www.besamim.cz.

SKUPINA OSOBNÍHO ROZVOJE

■ Na podzim otevíráme skupinu osobního rozvoje pro zájemce z řad širší židovské veřejnosti. Jedná se o uzavřenou skupinu maximálně 12 klientů. Skupina bude probíhat dva roky. Je vhodná zejména pro klienty, kteří chtějí více porozumět sobě samým, svým problémům a své identitě. Skupinu povedou terapeutky Hana Váchová a Petra Narwa.

Koná se vždy v pondělí 16.00–17.30 v prostorách v centru Prahy. Zájemci se mohou hlásit na e-mail: skupina-osobniho-rozvoje@seznam.cz, společně domluvíme termín vstupního rozhovoru. *lv, pn*

PAMÁTKA NA SCHWARZHEIDE

■ Jsme Erika Toman Gaertnerová a Bianca Lipanská (dcera Hanuše Gaertnera, resp. vnučka Richarda Svobody). Nedávno jsme se rozhodly obnovit Spolek potomků bývalých vězňů z koncentračního tábora Schwarzheide. Spolek slouží jako platforma pro výměnu zkušeností, bádání nad rodinnými příběhy a udržování kultury vzpomínání. V současné době hledáme další potomky bývalých vězňů, abychom mohli rozšířit naše sdružení a třeba i uskutečnit výlet, vzpomínkovou akci či něco jiného. Budeme rády, když se ozvete. Kontakty: association.schwarzheide@gmail.com; contact@biancalipanska.com; tel. č. 604 600 788.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** slávia sviatok svojich narodenín: pani Darina Kossárová, nar. 11.9. – 85 rokov; pán Tomáš Gálik, nar. 4.9. – 75 rokov, a pán Richard Wolt, nar. 28.9. – 48 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **september** oslávia narodeniny: pán Juraj Alexander – 79 rokov; pani Dagmar Dvorská – 92 rokov; pani Katarína Gályová – 70 rokov; pán Ing. Peter Gero – 81 rokov; pani Katarína Gertlerová – 73 rokov; pani Mgr. Jana Hanusková – 65 rokov; pani Jasna Hatiarová – 76 rokov; pani doc. RNDr. Mária Hvastijová – 87 rokov; pani Viera Kamenická – 75 rokov; pani Ing. Eva Kozáková – 72 rokov; pani Mária Országová – 89 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný – 82 rokov; pani Viera Šurdová – 76 rokov; pán Juraj Vajda – 73 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 78 rokov; pán PhDr. Jozef Weiss – 90 rokov; pani PhDr. Mária Weissová – 90 rokov, a pani PhDr. Zuzana Wisterová – 73 rokov. Oslávencom prajeme pevné zdravie a pohodu do ďalších rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **září** oslaví své narozeniny: pani Věra Bakalová, nar. 14.9. – 82 let; pan Samuel Blau, nar. 5.9. – 21 let; Adam Doležal, nar. 30.9. – 16 let; pan Otmar Doležal, nar. 25.9. – 45 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 68 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 77 let; pan Boaz Harel, nar. 27.9. – 47 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 48 let; pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 41 let; pani Eva Pěňčíková, nar. 8.9. – 91 let; Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 15 let; pani Ráchel Michaela Selingerová, nar. 20.9. – 50 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 49 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 75 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 48 let, a pani Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 61 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **září** oslaví jubileum: pan Pavel Frejlach – 48 let; pani Jana Majzliková – 46 let; pani Zlata Palkovičová – 39 let; slečna Jael Šimonová – 14 let, a pan Václav Tůma – 78 let. Přejeme jim vše dobré.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **září** oslavují narozeniny: pan Tomáš Huňáček, nar. 7.9. – 57 let, a pan Sergej



Oukhov, nar. 19.9. – 51 let. Oběma oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **september** oslávia narodeniny: pán Peter Absolon – 55 rokov; pani Eva Breinerová – 86 rokov; pán Ladislav Luby – 75 rokov; pani Zuzana Ošerová – 72 rokov; pán Juraj Tkáč – 74 rokov, a pani Eva Gatiová – 76 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **září** oslavují narozeniny: pani Jitka Pivrcová, nar. 1.9. – 35 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 50 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **září** oslaví narozeniny tito naši členové: Boris Buček, nar. 22.9. – 15 let; pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 75 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 29 let; pan David Ritter, nar. 15.9. – 29 let; pan Victor Sanovec, nar. 9.9. – 80 let; pani Eva Skládalová, nar. 14.9. – 75 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 36 let, a slečna Anna Klimešová, nar. 12.9. – 19 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narozeniny: pan MUDr. Marcel Hájek – 58 let; pani Sarah Ruth Háková – 33 let, a předseda obce pan Jiří Löwy – 66 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **září** oslavují narozeniny: pani Gertruda Denská, nar. 25.9. – 93 let; pani Erika Gärtnerová, nar. 30.9. – 86 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 93 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 92 let; pan Karel Köcher, nar. 21.9. – 89 let; pani Helena Krouská, nar. 12.9. – 102 let; pan Robert Lieber, nar.

24.9. – 75 let; pani Michaela Marečková, nar. 25.9. – 85 let; pani Marie Marková, nar. 29.9. – 85 let; pani Alexandra Miličhová, nar. 9.9. – 81 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 92 let; pan Petr Pilát, nar. 6.9. – 85 let; pani Alena Pospíšilová, nar. 14.9. – 87 let; pan Jiří Reinisch, nar. 27.9. – 75 let; pani Helena Tatarová, nar. 7.9. – 85 let, a pani Eva Vavroušková, nar. 13.9. – 83 let. Všem přejeme pevné zdraví do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** oslávil svoje narodeniny: pán Ing. Albín Bázler – 75 rokov; pani PhDr. Mariana Fusková – 76 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý – 73 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 72 rokov; pani Valéria Olznauerová – 83 rokov, a pán Ing. Denis Tomko – 52 rokov.

V mesiaci **september** oslavujú svoje narodeniny: pani Judita Gregušová – 95 rokov; pani doc. RNDr. Júlia Hlaváčová, CSc. – 76 rokov; pán Ing. Juraj Levický – 77 rokov. Všetkým oslávencom prajeme pevné zdravie a veľa životného optimizmu.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

S ľútosťou v srdci oznamujeme úmrtie nášho člena pána Ing. Petra Greguša vo veku 72 rokov. 14. augusta sme sa s ním rozlúčili na neologickom cintoríne v Prešove.

Zichrono livracha!

ŽO TEPLICE

V **září** oslaví narozeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 42 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 77 let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 38 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9. – 38 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 24 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 30 let, a pani Gabriela Drncová, nar. 1.9. – 48 let. Přejeme jim všechno nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **september** oslávia narodeniny: pani Slávka Žilinčanová – 81 rokov; pani Marta Groplová – 82 rokov; pani Tatiana Bičanovská – 73 rokov; pani Eleonóra Nápoká – 73 rokov, a pán Emil Weil – 72 rokov. Všetkým veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **září** oslaví narozeniny pani MUDr. Antonie Chuchutová a Mgr. Věra Valtová. Jmenovaným přejeme do dalších let pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

NOVINÁŘ STÁLE VE VAZBĚ

Ruský soud při jednání ve věznici Lefortovo v Moskvě prodloužil o další tři měsíce vyšetřovací vazbu reportéra deníku *The Wall Street Journal* Evana Gerškoviče, takže novinář zůstane ve vazbě nejméně do 30. listopadu. Jednatřicetiletý Gerškovič je v Americe narozený syn židovských uprchlíků ze Sovětského svazu. Byl zatčen 29. března při reportážní cestě v Jekatěrinburgu a obviněn ze špionáže, přičemž on, redakce WSJ i vláda USA obvinění odmítají. Bude-li odsouzen, hrozí mu až 20 let v trestanecké kolonii.

Za nejpravděpodobnější způsob, jak zajistit novináři svobodu, považují američtí představitelé výměnu vězňů. Předpokládá se ale, že takové plány by se mohly uskutečnit až po vynesení rozsudku; Rusko může také výměnu odkládat na dobu po prezidentských volbách v roce 2024.

KANDIDÁT NA STAROSTU

Ilias Kasidiaris si od roku 2021 odpykává v řeckém vězení třináctiletý trest za své aktivity v krajně pravicové neonacistické straně Zlatý úsvit. Jeho strana se rozpadla poté, co bylo několik členů odsouzeno za vedení zločinecké organizace spojené se zločiny z nenávisti. Nicméně Kasidiaris zůstal i ve vězení velmi politicky aktivní na sociálních sítích, a dokonce se rozhodl v nastávajících říjnových volbách kandidovat na starostu Atén. Ve volebním prohlášení hovoří o nutnosti zachovat řeckou „křesťanskou identitu Atén“ či o údajném riziku výměny řeckého obyvatelstva.

S Kasidiarisovou podporou se na jaře (aniž by vedla nějakou předvolební kampaň) dostala do parlamentu dosud neznámá strana Sparťané. Řecká vláda nicméně připravuje zákon, jenž má zakázat všem osobám odsouzeným za závažné trestné činy kandidovat v jakýchkoli komunálních volbách.

KONEČNĚ RYCHLODRÁHA

Výbudovat ji stálo téměř 5 miliard dolarů, stavěla se osm let a otevřela se s dvouletým zpožděním. Ale nakonec přece jen Tel Aviv v srpnu spustil provoz své tramvaje či přesněji městské rychlodráhy. Zařadil se tak po bok Jeruzaléma, kde městské vlaky jezdí již několik let. Jako první začala fungovat červená trasa, jež vede z Bat Jam jižně od Tel Avivu, přes Tel Aviv do Petach Tikvy. Tramvaj mnoha lidem zásadně usnadní komplikovanou a zácpami přetíženou cestu do velkoměsta a přes ně. Projekt se hodně komplikoval,

ZPRÁVY ZE SVĚTA



Kresba Mark Podwal.

ŠANA TOVA 5784

mj. proto, že se jedná o jeden z mála systémů městské rychlodráhy, který vede jak nad zemí, tak pod ní. Pracuje se na dvou dalších tratích; celá síť bude nakonec zahrnovat 139 stanic ve 14 městech.

Radost z nové cestovní možnosti poněkud zkhalilo rozhodnutí radnice, že rychlodráha nebude jezdit o šabatu, jak se dříve slibovalo. Tramvaj má několik zastávek na ortodoxním předměstí Bnej Brak a sobotní provoz by vyvolal problémy.

EVAKUACE Z ETIOPIE

Izrael oznámil, že v srpnu evakuoval přes 200 lidí ze severní provincie Etiopie, kde bojují milice proti vládním silám. Konflikt se rozhořel poté, co země loni v listopadu ukončila občanskou válku příměřím s povstalcí. Mezi evakovanými je 174 osob z města Gondar v provincii Amhara, které bylo v minulosti shromaždištěm lidí čekajících na povolení k přesunu do Izraele. Dalších 30 osob bylo evakuováno z Bahir Daru, hlavního města Amhary. Všichni ohrožení byli letecky přepraveni do Addis Abeby a někteří pokračovali do Izraele. V Izraeli žije přibližně 150 000 etiopských Židů, z nichž mnozí absolvovali cestu do Svaté země leteckým mostem v devadesátých letech.

ZNIČENÁ SYNAGOGA

Irák loni zakázal svým občanům stýkat se pod trestem smrti s jakýmkoli Izraelcem

nebo „sionistou“, a zrazil tak mezinárodní úsilí o záchranu poslední dochované synagogy v severoiráckém Mosulu. Šul Sassoon, postavený v roce 1902, od roku 2003 zchátral tak, že je téměř v troskách. Slouží především jako skládka odpadků a mikve se využívá pro ustájení koní.

O rekonstrukci budovy se snažila skupina bývalých iráckých Židů roztroušených po celém světě. Sehnali i finanční prostředky, jenže kvůli zmíněnému zázkazu jsou ruiny synagogy nepřístupné.

ZEMŘEL JEAN-LOUIS COHEN

V pondělí 7. srpna zemřel náhle ve Francii ve věku 74 let přední francouzský historik architektury, kritik a kurátor Jean-Louis Cohen. Byl jedním z největších světových odborníků v oblasti historie moderní architektury a urbanismu (a zastánců jejího uchovávání), autor průkopnických monografií o Le Corbusierovi a Miesovi van der Rohe a rovněž velký znalec díla Franka Gehryho (o jeho rozsáhlém díle informoval *Rch* 3/2022). Připravil řadu úspěšných výstav, je autorem mnoha průkopnických knih. Jeho posledním velkým počinem je rozsáhlá výstava nazvaná *Paris Moderne 1914–1945: Architecture, Design, Film, Fashion* v Muzeu současného umění v Šanghaji.

Kolegové a přátelé vzpomínají na Cohenovu nevyčerpatelnou energii, pracovitost, na jeho vstřícnost. Brilantní vědec, polyglot (domluvil se deseti jazyky) byl spojujícím článkem mezi různorodými osobnostmi napříč obory i kontinenty a oblíbeným profesorem Newyorské univerzity, kde vyučoval od roku 1994. Jeho nečekaná smrt otřásla nejen akademickým prostředím.

(am, mh)



Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 9. 2023.

Cena 30 Kč (1,20 €)